

UNGARIA

REVISTĂ SOCIALĂ-ȘTIINȚIFICĂ-LITERARĂ.

Apare

*(afară de Iuliu, August)
de două ori pe lună.*

REDACTOR:

GRIGORIU MOLDOVAN.

Abonament:

Pe an 6 fl. (14 franci.)

Pe 1/2 de an 3 fl. (7 fr.)

UN ROMÂN CĂTRĂ ROMÂNII.

De câte-ori aud acele jalbe din gura naționalităților, că ele nu sunt egal îndreptățite cu magiarii, și că ele nu se vor opri de a lupta contra magiarilor, până-ce nu-și vor esopera o poziție ca ceea a magiarilor, acestea jalbe pe mine totdeauna mă ating dureros.

Mă ating dureros, nu doară pentru aceea, că aș fi ungar, căci atunci nu-i dam articolului meu titlul de «un român cătră români;» ci pentru aceea, că într'adevăr nu știu ce să zic despre naționalități. Sunt oare malițioase și pizmoase? Ori că sunt total seduse?! Ori că în capul lor s'a prefăcut de o idee fixă: — că magiarii ar fi niște nătărăi... Ori că ei în aceasta țară sunt făcuți numai spre a le câștiga drepturi naționalităților, ma încă și astfel de drepturi, cari apoi naționalitățile să le folosească contra lor. Căci cine caută spiritul ce respiră din acestea jalbe, trebuie să se convingă, că acela sună întracolo, că și cum naționalitățile ar fi îndreptățite a aștepta, ca ungarul să le fie «baliu.» Ori că numai ungurii au să înplinească voia naționalități-

lor, și respective voința tuturor, eară ceialalți nici chiar atâta: — ca barem țara ungurească să și-o iubească?

Pentru că chiar să și desconsiderăm acel interes comun, ce îi leagă pre români cu ungurii, și viceversa; dar aceea tot trebuie să recunoască ori și cine, că ungurilor în aceasta țară li se cuvine mai multe drepturi politice. Mai multe nu numai pentru aceea, că în această țară ei sunt mai mulți și în toată privința mai înaintați; dar și pentru aceea, că țara aceasta este așa zis în limbajiu popular — *intabulată*, — și încă atât după dreptul istoric, cât și după dreptul de stat pe numele «maghiar.» Sau după cum zice Ludovic Kossuth «ea este înscrisă ca maghiară în cartea de aur a istoriei;» dar apoi chiar și din acel punct de vedere: pentru că și în aceli greuminte și sarcini, ce prin pactul dualistic o apasă țara noastră, tot ungurii dau mai mult, atât în sânge, cât și în avere.

Dar să mai cugetăm și la aceea, că esistența națională a tuturor na-

tionalităților din patrie este asigurată în țările vecine, pânăcând «esistența națională maghiară», nici chiar în țara proprie nu e asigurată? Și nu mai ales de după pactul dualistic; — căci fără armata națională, fără de finanțe separate, și fără de o diplomatie esternă separată și națională nu există, și nu se poate închipui o existență națională.

Și eu cred, că ar fi deja timpul, ca să se cugete odată mai cu multă dreptate și naționalitățile, și mai serios, mai profund, și mai cu «dela inimă». — asupra stării lucrurilor, căci dacă drept vor cugeta, sum sigur, că nu vor să mai pizmuiască poziția maghiară, și nici nu o vor îngreuna aceeași poziție a lor, carea tinde spre libertatea țării, și carea de altcum între toate, este cea mai grea poziție în patrie. — Ma îndrăznesc a zice, că așa vedea eu, când naționalitățile, sau oricare dintre ele ar fi în locul ungarilor, că oare nu s'ar purta și ele tot așa, ca ungurii perhorescați!? Ma încă doară și mai și... Pentrucă pe timpul absolutismului ușor i-a fost Niamțului a le concede una și alta naționalităților, căci acestea concesiuni au mers în contul altora. Au mers toate în contul țării ungurești. Niamțul nu a dat nimic dela sine, ci tot numai în contul ungarilor. Ear a da dela altul, nu-i lucru greu. Și de vom fi imparțiali vom afla, că mai mult bine au făcut naționalitățile Niamțului, decât ce bunătați au primit ele în schimb dela acesta. — Și zeu ungurii nu sunt de vină, dacă naționalitățile nici la 1848/9 nu i-au priceput, și nici pe Kossuth nu l'au urmat...

Încât însă naționalitățile nu voesc a cumpeni lucrurile nici din punctul de vedere măreț și nobil al țării, și nici din cel al dreptății, ci din punctul de vedere cel pizmos, mic, reutacios și separat egoistic al lor, atunci urmează de sine, că singure au să tie respunzătoare pentru urmările purtării lor. — și aceasta este ceva natural. Și tot ele vor avea a suporta odiul ținutei lor până atunci, pânăcând numai va să existe pactul comun legat cu Austria la 1867.

Ca român, ocupându-mă mai înadins cu cauza noastră, eu așa cred și asta o și susțin, că întreaga basă a credeului politic al românilor de sub coroana sflui Ștefan va fi a să strămuta cu totul; căci basa credeului politicei lor este smintită. O sinamăgire este basa aceasta, și de aceea nici că să poate pe ea nimica trainic a să edifica.

Căci românii înzădar i-și pun basa credeului politicei lor în sancțiunea pragmatică. Înzădar în autonomia Transilvaniei. Înzădar pe art. de lege XII. din 1867. Înzădar pe programul național din Sibiu dela 1881. Și înzădar pe «Pronunciamentul» din câmpul libertății dela 1848. Ma și mai înzădar i-și basează politica lor pe «împăratul» și «împărăție»; ori mai bine zis pe așa numită «camarillă vieneză.» Ma îndrăznesc a zice, că toate acestea luate și puse cu totul într'un mănunchiu, nu ne pot da un astfel de fundament de sănătos și solid, pe carele să se poată crea o politică solidă și sănătoasă pentru mândrul și mărețul nostru viitor. Și susțin cu cea mai de sevârșită a mea convingere, că

între împrejurările în cari se află românii de azi, — fie aceia ori din asta parte, ori din ceialaltă parte de dealul Craiului — unica adevărată basă, și unica naturală basă a politicei române, numai, și a două-oară zic, — că numai acea poate să fie, ce se exprimă prin acest simplu, scurt, și unic cuvânt: «**Ungaria.**»

Î-mi ieau voie deci, a-mi și desfășura aci părerile mele, fiind că mă simț în asta privință deobligat convingerilor mele :

Mai întâiu ce privește sancțiunea pragmatică, interpretează-o aceea românii batăr cât de fals ; dară din aceea tot nu vor putea esplica nici un fel de drept românesc ; fiind aceea numai o lege fundamentală referitoare la drepturile de moștenire a casei domnitoare. Ear «Pronunțământul» de pe «câmpul libertății» nimeni nu știe — și eu bărem nu știu — că acela să fie iscălit, sancționat, primit de capul statului, și întărit de acesta în orice formă. Apoi referitor la autonomia între cei de un interes comun, de al învrăjbi pe frate cu frate, și apoi a-i trage frumoșel pe toți pe șfoară, și în vârșă ei.

Știu că vorbind în astfel de direcțiune, mi-să va obiecționa: că ținuta mea vatămă aceea pietate, cu carea datorează generațiunea de acum părinților dela 1848/9 și care generațiune de fel nu poate să fie infidelă poziției ce or inaugurat acei bătrîni.

Treaba însă nu stă așa. Căci treaba stă și în asta privință tocmai întors. Căci e drept, că Austria la 1848/9 purtând resbel cu ungurii, naționalitățile, și respective bătrîni

țenuseră cu Austria. O faptă aceasta, carea nimeni nu o tăgăduște. Însă tot aceea Austria la 1867 — cu ignorarea totală a naționalităților — s'a împăcat cu acela, contra căruia lupta-să în tovarășie cu naționalitățile, ma pe astea din urmă, adevă pe naționalități — numai din recunoștință nemțească — le-a dat pe mâna ungurului.

Noroc în nenorocire că pe mâni oneste, ceea ce însă nu i-să poate imputa Austriei de merit. Tragă-și acum naționalitățile din aceasta împrejurare conclusia, și după logica cea mai simplă vor află, că de vor ținea și mai departe cu Austria, atunci numai că nu sunt cu pietate față de sângele bătrînilor ; dar vor deveni și la aceea conclusie, că până-când ungurii ar vrea și voiseră a le scoate pe ele din ghiarele vulturului cu două capete, ele în mod fatal să trag spre acel vultur. De unde de sine urmează: — că chiar ele — naționalitățile — vatămă în modrul cel mai prostogan nu numai pietatea deobligată cătră sângele părinților lor, dară și interesele Ungariei, a propriei lor țeri.

Ce era să demonstrez!

Și batăr că am esperiat, Ardealul, l'au susținut'o și eluptat'o principii transilvăneni Apafieștii, Bocskaiăștii, Rákócziăștii etc. și încă cu mult sânge unguresc ; — dar nu românii. Ma grăind adevăratul adevăr, românii nici câștigată gata nu or știut păstra. Și așa zicând — lucru de minune: — că românii numai de atunci încep a să însufleși pentru autonomia Trănsilvaniei, când ungurilor nu le mai trebuie aceea autonomie. Va să zică : Românii

ardeleni, țină ei batăr ori și cât la autonomia Transilvaniei, dar ei aceea în decursul vremilor au știut — cu durere trebuie să zic numai s'opeardă. Și acum art. de lege XII. din 1867 earăși se referază numai la acele cauze comune, și la modrul administrării lor, cari se ating reciprominte de țara noastră cu partea ceialaltă a monarhiei. Și în fine referitor la programul național dela Sibiiu din 1881, așa cred este destul ca să reflectez numai atâta: — că după acel program nu e lucru patriotic, nici național ca românii să meargă cu toții întruna și aceiași direcțiune; ci după acel program lucru românesc și patriotic este: ca o parte să meargă 'ndreapta, și ceialaltă 'n stânga. Va să zică: — Unii pot fi activi; și ceialalți trebuie să rămână pasivi; ori mai bine caracterizând lucrul — să se deie tignelei. Bine că mai târziu apoi ungurenii pizmuind — bagseama — tigneala prefăcută în sânge a Ardelenilor, s'au dădud și ei tignelei. Botezându-o adecă și ei aceasta tigneală de moarte: «de politică de pasivitate.» Și apoi despre politica

cu «camarilla» ce să zic: — căci fie aceea ori și cât de ascunsă de lumea profană; dar totuși toți o știu și cunosc — afară de bieții români demni de compătimit: că decând ea stă pe lume, după altceva nu a umblat, decât a face vrajbă și neînțelegeri și din zî in zî mai bine esperiez, cum vederilor mele din partea naționalităților nu li-să dă nici cea mai mică atențiune, și că astfel și eu din a mea parte pe deplin pot să mă simț absolvat dela o desfășurare mai departe și mai pe larg a vederilor mele, și încă atât față de naționalități, cât și față de maghiari. Eu totuși mi-am ținut de datorință morală, atât din punctul meu de vedere patriotic cât și românesc, ca prin acest articlu să-mi mai fac odată protestul meu față de naționalitățile retăcite în politica lor; țin-mă acelea batăr de naiv; și așa mă pot ținea și ungunii ori de prieten ori de dujman al lor, ori de om viclean. Cum vor vrea.

Florea Bozgan.

ARPADIENII ȘI NEMANIDIENII.

(Suplemente politico-genealogice la istoria relațiunilor Ungro-sérbe.)

(Urmare.)

III.

Regele Dragutin István.

Ginerele regelui Ștefan al V-lea.

Atât în documinte, cât și pe monete ne vine înainte de regulă sub nu-

mele István ¹⁾ Fiindecă el s'a născut târziu după căsătoria tătănes'o Ștefan Uros I, așadară ca primul născut a primit nu-

¹⁾ Wenzel IV. 318 do 1288 aug. 8. IV. Epistola papei Miklós către regina Ilona: magnificos viros Stephanem et Urosium, Illustres Reges Slavorum, natos tuos.

mele de Dragutin, cecece conține în sine semnul «dragostei» și a «iubirei» nemărginite.

Față de anul nașterii sale n'aveam nice un dat și sigur. Despre el auzim ceva numai prela anul 1269. Pe acest timp adecă, el a provocat pe tatăl-său să abdică de tron în favoarea lui. Literatura antică presupune, că ducele Dragutin căsătorindu-se prela anul 1261 cu fata cea mai tânără a regelui unguresc Ștefan al V-lea: cu ocasiunea aceașta a pus condițiunea, că el va primi tronul încă până-când tatăl său va fi în viață. Engel (228) nu greșeste, când în urma caracterului superb alui Ștefan V: încă dă cu socoteală a să fi realizat aceasta presupunere.

Evenimentele de mai târziu ne arată, că bătrânul rege ș'a pus în perspectivă promisiunea cu ocasiunea căsătoriei fiului său, dar nice pe departe nu ș'a realizat-o cu resonamânt. Tinerul duce în urma pedecilor obvenite pre la anul 1269, nu a fost în pusețiunea de a-și da expresiune resolută pretensiunii sale la tron. El adecă cu ocasiunea călăririi din apropierea orașului Jelecsó, a căzut de pe cal și ș'a frânt un picior în așa măsură, încât curarea lui a fost dubiă.

În urma acestui eveniment, bătrânul rege a început a medita asupra căsătoriei copilului său mai ténér ca clironom presuntiv al tronului. Într'aceea lui Dragutin fiindu-i mai bine, e probabil că a și nimicit planul de căsătorire al fratelui său.

În urma pășirii socru-so pe tron — la anul 1270 — Dragutin a început de nou cu accentuarea pretensiunilor sale. Că la ce a potut ajunge, sigur nu știm. Realitatea argumentată prin documente e aceea, că Ștefan al V-lea cu ocasiunea ratificării păcii inchierte între el și între regele boem Ottokár al II-lea — în 3 Iuliu 1271 — amintește între aliații săi: «regem Serviac et Stephanum filium ejus, juniorem regem Serviac, generum nostrum.» Așadară atunci Dragutin era «regele junior» chiar ca și Ștefan al IV-lea, care a fost în un interval mai îndelungat ca «rege junior» prelângă Bela

al IV-lea. După anul 1271 Dragutin — în urma patronagiului socrus'o — a pășit cu toată rezoluțiunea contra tatălui lui pentru al răsturna de pe tron.

Știm și aceea, că Ștefan al V-lea în vara anului 1272 s'a retras în Sêrbia ca în favorul ginerelui său să iea poziția față de bătrânul Uros. — cugetul acesta însă la auzul faimei captivărei fiului său Andrei și la plătit cu pierderea vieții.

Dragutin după moartea tatălui său a domnit dela 1277—1281. În 1281 însă fratele său Milutin l'a astrâns a abdică de tron în favorul său.¹⁾

Despoiat fiind de tron, el ș'a luat refugiul la cumpnatul său László al IV-lea regele unguresc, — care i-a concretizat guvernarea ducatului Macso-Bosnia ce era în mâinile soacrei lui Dragutin: cumăneana Elisabeta. Afară de acel ducat a mai guvernat Branicevul, Belgradul și Sirmiul.

Domnirea îndelungată a lui nu e alt ceva decât catena năintrer ptă a acțiunilor sale religioase.²⁾ Despre ziua morții sale: 22 Martie 1314 face amentire

¹⁾ Literatura veche grăește favorabil despre Milutin. Dragutin nu s'a simțit sigur pe tronul căștigat prin forță. În 1269 i s'au iscat de nou durerile cu piciorul — scriitorul Pachymáros afirmă hotărît, că el ș'a rupt piciorul în etatea lui de clironom al tronului — despre ce metropolitul Dániel zice că aceasta s'a întâmplat în timpul reginței sale ca o pedeapsă Dzească. În urma infruntărilor îndurate din partea mănăsa Ilona și a refutărilor conștiinței sale, el a dat coroana frățimes'o Milutin: cu condițiunea, că după moartea sa — alui Dragutin — să abdică de ea în favorul copilului său Dragutin. În urmă părându-i rău de acest acord, l'a alungat pe Milutin de pe tron; acesta (Milutin) cu ajutorul preoților l'a făcut pe Dragutin a abdică pentru tot-de-a-una de tron și a trăi a viață pustnică. Conform literaturii veche, aceasta s'a întâmplat la anul 1275.

²⁾ El s'a destins în persecutarea și întoarcerea la creștinism a Bogomililor. A distribuit daruri bogate între sêraci și la mănăstiri; palatul lor destinat de spital morboșilor, ba s'a maltratât pe sene însuși și ca să còrespundă tuturor condițiunilor s'a reținut și dela împreunarea secșuală. E o faptă reală documentată prin diplome, că papa la anul 1288 a voit a-i căștiga pe ambii frați pentru catolicism. Dragutin s'a și făcut catolic, ear papa pentru aceasta în 15 Martie 1291 iș oferă protecțiunea la întregă țara lui Dragutin.

metropolitul Dániel. Înainte de a muri a adunat Episcopii și Boerii și le-a recomandat verbal pe copilul său Ulászló — ear frățenes'o Milutin în scris. În urmă s'a consacrat de ieromonach sub numele »Theoktist.»

Rămășițele lui pământesti le-au dus în orașul Rassa, și le-au astrucat în mănăstirea (claustrul) mucenicilor numită «George» și rădicată pe spesele sale.

Muirea lui a fost duceasa ungu-rească «*Katalin.*»

IV.

Regina Katalin din casa Arpadiană.

Numele îi este stabilit prin documente.¹⁾

Tatăl său a botezat'o pe numele surorii sale, repausată în anul 1242 în Klisza.

După Luccari, numele i'a fost «Elisabeta.» Fiindcă regele unguresc Ștefan al V-lea s'a cununat cu cumăneana Elisabeta prela anul 1255, și fiindcă László al IV-lea unicul lor fiu s'a născut la anul 1262, — așadară copii născuți înainte de 1262 au fost fete.

Fiindcă Katalin s'a măritat mai întâi ea celelalte surori ale sale, așadară putem susține cu drept, că ea a fost cea mai bătrână, așadară născută la anul 1256—7.

Cu respect la măritarea ei Pejácsevics și Engel²⁾ străverese următoarele presupuneri:

În trupele de ajutor trimise lui Bela al IV-lea contra lui Ottokár, — după cum vedem din scrisoarea lui Ottokár adresată către papa, — au fost și Rascieni, cari ne fac a conchide și la oștiri sërbești. Între principii, cari au însoțit în Marte 1261 pe regele unguresc la Viena, a fost și Uros István cu cei 2 fii ai săi; de aci putem deduce; că el în 1261 a fost fidanțiatul fetei clironomului de tron al

Sərbici, sau doară, că cununarea tinerei părechi s'a defipt 'cu aceasta ocașiune. Aceea încă e probabile, că superbul Ștefan a pus deocamdată condițiunea ca Uros István să abzica de tron — încă până va fi în viață — în favorul fiului său Dragutin.

După opiniunea mea aceasta presupunere nu e argumentată nice cu respect la datul indicat, și nici față de originea căsătoriei amentite.

Abstrăgând dela ctatea tinerei părechi — căci în 1261 Katalin a putut fi numai de 4—5 ani — voese a notifica, că precum am accentuat și mai sus — sub cei trei regi sërbi ce s'au prezentat în 1261 în Viena sunt a să înțelege frații: Uros, Radoszló și Ulászló ear nu Uros István cu cei doi copii.

Afară de aceasta nu trebuie să uităm, că conform documentelor lui Bela al IV-lea și Ștefan al V-lea până la anul 1269 relațiunile dintre cele două curți nu numai că au fost sfortate, ci totodată au purtat și reșbele. Aceasta nu s'ar fi întâmplat în cazul, când la anul 1261 ele ar fi stat în relațiuni de consăngenitate.

Ne stă dară în drept a da loc acelei presupuneri, că: *fidanțierea și căsătorirea lui Dragutin István cu fata cea mai bătrână alui Ștefan al V-lea se poate considera ca un semn al păcei închiate la 1269 între cele două state.*

Superbul Ștefan erezând aroganția dela Gertrud (mama lui bătrână) și dela mamă-sa Maria, nice la un cas nu s'a bucurat de căsătorirea nesplendidă a fetei sale. Învoirea la acesta s'a dat'o numai în urma intervenirei alor 2 mișcări momentuoase.

Legătura aceasta a fost deoparte de un intores curat politic și a țintit întracolo, ca Ungaria să aibă mână de ajutor în atacurile cu Ottokár și alți contrari; — ear de altă parte logatura a avut de basă căsătoria lui Bela orbul cu Sërba Ilona, sustând astfel între tânăra părechiă următoarele relațiuni de consăngenitate:

¹⁾ Fessler: Geschichte der Ungar II. 601 o numește de prim născută fată alui Ștefan, dar aceasta nu o argumentează.

²⁾ I. h. 218 și următorii Engel, Gesch. des Ungar. Reiches III.

Marele duce sârb Uros I

<i>Ilona</i>	
<i>Desa</i>	bărbatu-so : Béla al II-lea rege ungur. † 1141.
<i>Nemanja István</i> † în 13 februar 1200.	II. Geiza, † 1161
<i>I. István (rege)</i> † 1227.	III. Béla, † 1196. II. András, † 1270.
<i>I. Uros István</i> † 1276/7.	IV. Béla, † 1270. V. István † 1272
<i>Dragutin István</i>	<i>Katalin</i>
prela 1269.	

Fată de timpul închierii căsătoriei nu avem nemica date, decât că prela anul 1269 Katalin s'a întreținut în curtea sârbească. Când în urma îmbolnăvirii lui Dragutin, s'a prezentat la curtea sârbească o deputățiune greacă pentru a contracta în cauza căsătoriei lui Milutin cu duceasa: bătrânul Uros a admirat băgagiul și modul de curtenire al deputățiunii.

Când i s'a făcut cunoscut lui Uros, că băgagiul present e numai o parte din băgagiul destinat pentru duceasă, ear restul e pe cale, Uros a zis: «Noi nu avem lipsă de atari lucruri molestătoare: vedeți, că mireasa în haina ei simplă de casă; șede lângă caier (furca de tors) petrecându-și aici timpul în modul cel mai simplu.»

Până la anul 1281 Katalin a domnit pe tronul sârbesc în mod preschimbat cu bărbatul său, și numai dela acel an a început a governa singură. Ca duceasă ea a pășit cu cumnatul său Milutin în relațiuni neiertate — după cum zice Pachymeres. Despre Milutin adecă s'a răslățit fama, că el — pânăcând frates'o își chinuia corpul în o evlavie extremă reținându-se și dela împreunarea secșuală — ar fi jucat rola de bărbat al ducesei.¹⁾

Ultima notificare despre Katalin susține, că ea îndată după moartea soa-

crei sale (1314) a mers însoțită de muiera lui Simonis (Milutin) în curtea lui Milutin, de unde după o primire afectuoasă a fost trimasă acasă încărcată de daruri bogate.

Ca o urmare însemnată a acestei casătorii se poate considera și mergerea lui Ștefan al V-lea — în fruntea unei ostiri — în vara anului 1272 în Sârbia, ea să pună capăt certelor ișbugnite între gineres'o și cuserul său.

Mergerea lui în Sârbia i-a costat viața pentrucă după o știre primită din Ungaria a trebuit să se reîntorcă cu grabă: căldura verei însă la îmbolnăvit și a și murit.

Cumcă între ostirile ungurești, ce s'au luptat contra lui Ottokár au fost și Sârbi, se vede espres din răportul lui Ottokár adresat papei.

V.

Regele Uros István (Milutin) al II-lea.
(Ginerele presupus al regelui maghiar Ștefan V.)

El se folosește într'un document din 1281 adresat¹⁾ către cnezul dela Raguza, Nicolau Morosini de titlul: «Ștefan din grația lui Dzeu regele Serbiei și al ținutului maritim.»

Epistola lui adresată în 1288²⁾ către cnezul George Marin, o încheie astfel: «Ștefan Uros kral.»

Într'o epistolă privilegiatoare³⁾ emisă în favorea orașului dalmat Poglizza de dato Pristinæ quarto Octobris 1289, să folosește de titlul: «Stephanus Nemagnich Dei gracia Rex Rassiae, Dalmatiae et Bosniae»; subscrierea în ea e: Stephanus.»

În 23 Iulie 1288 papa îi scrie⁴⁾ astfel: «Viro magnifico Urosio Illustri Regi Sclavorum.» În epistolele papei adresate către regină ne vine înainte tot sub numele Urosius. Pe monete cetim aceasta: «moneta regis Urosi.»

¹⁾ Întru apărarea Katalinei și alui Milutin să scoală Raics, care numește pe Pachymeres om cu sântăminte antisârbe. Să provoacă apoi la laudele în cari îl împărteșeste metropolitul Daniel etc. pe-când poporul îl destinge cu: „evlaviosul Milutin.“

¹⁾ Miklosich 54.

²⁾ L. c. 55.

³⁾ Wenzel IX. 497/358.

⁴⁾ Theiner I. 360.

El s'a născut în 1253, și a fost fiiorul cel mai tînăr alui Ștefan Uros. ¹⁾

Dupăcum știm, în anul 1281 el a despoiat pe fratele său — mai mare — de tron, care l'a și ocupat el însuși până la moarte. Dîmnirea lui, se caracterizează în istoria Sîrbiei, ca un period de splendoare. El a fost isteț, în fapte, îndămînat la folosirea ocaziunilor favorabile; s'a știut acomoda spiritului timpului contribuind în acest mod la estinderea și înălțarea vazei țerei sale în astfel de grad, încât devenind peninsula Balcanică, în mîinile sale: curtea din Constantinopol la considerat de un factor de mare însemnătate.

În urma toleranței sale religioase — tînând înaintea ochilor interesele și pretensiunile bisericeii resăritene și apusene — o cîștigat preoțimea pentru scopurile sale; nealegînd el mijloacele conducătoare la scop, și femeile sale și le-a considerat numai de mijloace. Rîndurile consacrate cu deosebire genealogiei, nu pot schița de ajuns durata dîmnirii lui. Ziua morții sale unii o ficsază la 19 Oct., ear alții la 5 Noemvre 1321. Klaiic acceptază dătul ultim. El a murit în curtea Nerodimli, și l'au înmormîntat în claustrul St. Ștefan întemeiat de el în Bansk. După zisa metropolitului Dániel, trupul lui nu a putrezit 2½ ani; de pe cap nu i'a căzut nice un fir de păr, ba lângă mormînt s'au întîmplat și minuni; din acest incident poporul l'a distins cu numirea de: «sântul Rege.»

VI.

Muerile lui Uros Ștefan. (Milutin) al II-lea.

Am vîzut, că Dragutin îmbolnăvindu-se în anul 1268 cu piciorul, — tatăl său Uros în credința, că primul său ficior nu se va pîtea cura, a început a se cu-

geta la căsătorirea fiului său mai tînăr Milutin.

Fiindcă regele unguresc István, l'a atîrnat — în continu — asupra capului său ca sabia lui Damocle; așadară ea contrapond a voit a se alipi la curtea din Constantinopol, din care motiv s'a adresat cu o rogare, cătră Mihai Palaiologos al VIII-lea: să-i dăe fiului său Milutin, (care în urma îmbolnăvirei fratelui său Dragutin a devenit elironom de tron presuntiv) pre fata s'a Ana. Mihai a fost aplicat de satisface rogărei lui Uros. Împărăteasa Theodora provîzînd pe mireasă cu daruri de nuntă splendide, a trimes'o — însoțită de patriarcul grecesc — în Berrhoea.

Stabilindu-se aici, Vekkos Charophilax însoțit de Kudumenes episcopul Traianopolei au mers înaintea spre a se convinge despre viitorul principesei.

Curtea bizantină cu pompa sa orientală, a stat pe o treaptă foarte joasă față de deputațiunea amentită.

Cu toate acestea patriarcul ș'a continuat calea și din Ochrida a făcut cunoscut curtei sîrbe, că principesa e la fruntăriile țerei și trebuie să se gate a-o primi cu toată pompa și onoarea cuvenită. George, judele de pace, pus în fruntea unei deputațiuni a primit procesiunea înaintea Lipiaeniumului.

Dupăce deputațiunea grecă a fost și despoiată de lotri, patriarcul n'a fost prea dispus a satisface pre deplin însărcinării.

Patriarcul s'a înșelat în așteptările sale, ear' speranțele i s'au nimicicî când a auzit dela conducătorul deputațiunei despre starea îmbolnăvirei lui Dragutin și despre modul ajungerei pe tron a mirelui, cu care (mod) deputațiunea nu consămțe; ba în urmă era condiționat, că Împărătul trebuie să dea ca zestro fetei și un însemnat teritor. La acestea se mai adaoage, că deputațiunea grecă n'a fost în poziția a'și cîștiga convingeri preste tot locul despre virtuositatea guvernului. Din aceste motive patriarchul s'a vîzut îndemnat a reînturna cu principesa acasă, fără nice o ispravă

¹⁾ Într'un document (Miklosich 71.) cîtim: »Ștefan Uros, din grația lui Dzeu rege, nepotul regelui meu domnul Ștefan, copilul regelui meu domnul Uros.» Anul nașterii sale ni-l face cunoscut Muralt. Chronol. byz. II, 471.

Ducesa Ana s'a măritat mai târziu după Dumitru din Epiros (după alt nume al ei, s'ar fi măritat după Katrules Dukas Mihály.) Dumitru a fost copilul despotului Mihály (Angelos) al II-lea și a muerei sale Theodora Petralipha.

Milutin s'a căsătorit întâie-oară cu Janka la anul 1276. Tatăl ei a fost: János I. (Komenos Dukas Angelos) fratele adevărat al supranumitului duce Dumitru; mama ei a fost din casa Tarona. János I. a fost dela 1271 principele Neopatriei și a murit în anul 1296.¹⁾

El s'a alungat prima femeie cam la anul 1286 cu scopul de a se putea căsători a doua oară. Ca pretest a adus înaintea sterilitatea ei.

Istoria femeii a doua o schițază Engel în modul următor:

Pela anul 1286 a venit fata lui Ștefan al V-lea — care era călugăriță — în vizită la soru-sa Katalin muierea lui Dragutin din ținutul Sirmului; aici cunosându-se cu Milutin, s'a și amorisat în el.

Pro basa acestora Milutin a și alungat pe fata lui János. Înzădar i-au adus înainte piedeca bisericească dublă, adică, că muierea lui dintâi trăește și că pe Elisabeta o leagă de biserică votul (promisiunea) către Dumnezeu: el n'a voit să știe nemica. Pe Elisabeta a desbrăcat'o de haina călugărească, și fără ceva ceremonie a intrat în drepturile bărbătești. Engel basându-se pe Ducange afirmă că pînă aceasta căsătoria Milutin a avut două fice: pe Tarița și pe Neda.

Pentru legalitatea noarei căsătorii scandaloase — firește sistând votul călugăresc al princesei maghiare — regina văduvă Ilona a recurs la patriarh, căruia i'a făcut o promisiune adică că: ea va reînturna la biserică catolică pe Milutin cu pe întreagă Sârbia, și va esopera estîrpierea Patarenilor din Bosnia, — care țară Milutin a căpătat'o ca «dar de naș» dela

¹⁾ Engel și partida sa amintesc de fata lui János ca despre prima muiere alui Milutin. János a fost domnul Valachiei mari (Tesalia.) Datul 1276 e a se înțelege așa, că: «Milutin s'a însurat când l'au încoronat 1275.»

noul său cumnat și rege maghiar László al IV-lea.

Elisabeta a fost lui Milutin muere până în anul 1296, când eliberându-o a luat în locu-i pe o princesă bulgară.

Meritul a admonierei¹⁾ față de ne-duraveritatea afirmățiunilor lui Engel, compoto lui Carol Szabó.

El în cauza aceasta se provoacă la două documinte²⁾ din 1287, conform căroră Elisabeta la anul 1287 a fost princesă în Pesta, și numai în a doua jumătate al aceluian (1287) s'a măritat după Rosenberg Zavis.

Înainte de închieroa acestei căsătorii ea a fost neîntrerupt în mănăstirea din Insula Sta Maria (Nyulaksziget.)

Să esaminăm acest obiect mai de aproape.

Părinții Elisabetei au fost Ștefan al V-lea și Elisabeta cumăneana. Numele și deștenența ei o amintesc mai multe documinte. E probabil că ea a fost cea mai tinăra fică la părinți, și s'a născut înainte de 1262. Ea chiar ea și mătușă-sa Margareta (+ 1271) a fost dusă abia în etatea de 4 ani în mănăstirea de pe Insula Sta Maria³⁾ unde s'a câștigat educațiunea prelângă supravighierea mătușei sale amentite.

În 1270 se amintește despre ea, ca

¹⁾ Magyar tört. eletrajzok, partea a VI. de Kun László.

²⁾ În documentul de dtto 6 Iulie 1287. IX. 453 după Wenzel: „László cumanianul (kun) în urma plânsorei surorii sale Elisabeta demândă primăriei și senatului orașului Buda, că — după ce n'au încasat dela neguțătorii cari vin din Zalankemén și din Zimony vama ce compete mănăstirei din Insula iepurilor — să desdauneze pre deplin pre plenipotențiați Elisabetei. După alt document din 20 Iulie 1287 datat în Buda (Wenzel IX. 454.) László în urma întrepunerei surorii sale Elisabeta își retrage mandatul cu privire la ținerea tîrgurilor de țară din Buda, fiindcă prin ținerea acelor venitile mănăstirei sufer daune însămnate.

³⁾ Ștefan al V-lea zice în epistola de absolvare — a mănăstirei, — edată în anul 1265 (Fejér IV. II. 296): «monasterii ejusdem Virginis gloriosae, de insula Sanctae Mariae in qua domina soror nostra et filia clarissima inter Dominas, sorores sub religiosi habitus honestate Domini nostri et genitricis ejusdem reginae coelestis obsequis sunt locatae.»

despre o persoană fungândă¹⁾; dela 1-70 încolo numărul documintelor — în care ea ne vină înainte — suie la legioane.

La acest loc vom amentii câteva, cari ne argumentează funcțiunea sa din fiecare an:

1272. Wenzel VIII 334/266 «domine Elisabeth carissime filie nostrae.»

1275. l. c. IX. 125/80. În epistola de donățiune alui László al IV-lea în favoarea mănăstirei Sta Maria: domina Elisabeth carissima soror nostra.» l. c. XII. 140/122. 125.

1276. Aug. 24. i. h. IX. 144/96 donățiunea lui László al IV-lea.

1277. l. c. IV. 76/37, 80/40 IX. 176—118. 141.

1278 l. c. IX. 203/141, 143, 185; XII. 187 Fejér V. 2. 446 «Dominae Elisabeth charissime sorori nostrae et Priorissae.»

1279. l. c. IX. 236.

1280 l. c. XII. 290/240, 297/246. 265.

1281 l. c. XII. 331/278.

1282. l. c. IX. 253. Hazai okmánytár VI. 283. pag. 204 nr.: «Domina Elisabeth filia illustris quondam Regis Stephani felicis recordationis sororque incliti regis Ladislay de Insula beatae virginis.

1283 l. c. IV. 255/158. Nov. 28.: «soror etiam nostra amantissima domina Elisabeth de Insula virgo Deo dicata.»

(Epistola lui László al IV-lea) l. c. IV. 257/159 Sept. 28. Epistola reginei juniore Elisabeth: Virgo Deo devota domina Elisabeth sanctimonialis de Insula Virginis Glorioso nostra cognata charissima, Illustris Domini nostri Hungariae Regis soror.» L. c. IX. 355/253 Donățiunea lui László (Elisabeth carissime sorori nostre.)

L. c. IX. 380/265 Epistola judeului de curiă din Komárom, Kosmás: «domine Regis de insula Beate Marie.»

1283—1285. Comes Bertolemeus no-

¹⁾ În acest an Ștefan al V-lea întărește epistola sa fundaționară din 1159 și zice: «petens instantissime verbo domine Elisabeth carissime filie nostre . . . petitionibus justis condescendentes» (Wenzel XII. 15. 17. 18.

bilis de genere Kata²⁾ fungează ca «officialis» domine Elisabeth de «insula dominarum.» Katóna Hist. crit. VIII. 920 Knauz, Monum. Eccl. Strig. II. 196 Turul 1888 pag. 161.

Wenzel IX. J42/315 László al IV-lea donează localitatea Paagh mănăsterei Sta Maria: «quia Paulus dictus Chomoz de genere Chaff populus et possessiones Ecclesiae Beate virginis et domine Elisabeth sororis nostre karissimo de insula devastavit et destruxit, quendam villam ipsius Paagh vocatam . . . predictae domine sorore nostre . . . contulimus. Datum Bude feria quinta proxima post Dominicam Palmarum anno Domini M^oCC^o Octuagessimio sexto.»

1287 ianuar 25 l. c. IX. 582 și cele două documinte citate din acest an.

1288. iuniu 5. l. c. IX. 471/3338 epistola lui László al IV-lea ad petitionem et instaciam domini Zavisy Ducis de Opavia karissimi generis (adeacă cumnat) et Domine Elisabeth consortis ejusdem sororis nostre karissime.»

1289 l. c. IV. 340/217 «Elisabeth sorori nostre germanae.»

1290. Epistola lui László al IV-lea din Dumineca dinaintea Mariei Magdalena: «ad petitionem et instanciam domine Elisabetha, sororis nostri Karissime» loc. cit. IV.

Despre viața de mai departe a Elisabethei știm următoarele:

1300 Iulie 9.²⁾ Toți oamenii regelui Carol întimpină în Manfredonia pe Elisabetha sora reginei din Neapol, care călătorea din Ungaria în Sicilia.

1303 Martie 2. «Domina Elisabeth soror Regine Marie consortis nostre habet pro usu necessariorum suorum uncias auri triginta annuas.»

1306 Nov. 18. Carol II-lea se îngrijește despre depurarea acelor dătorii:

¹⁾ Deja în 1270 se face amentire despre un anumit Ștefan din familia Kata, ca despre officiant al Elisabethei (quod Comes Stephanus de genere Kata officialis domine Elisabeth karissime filie nostrae aliarumque sororum de insula . . .)

²⁾ Diplomatiiai emlékek az Anjou-korból (kiadta Wenzel) p. 154, 171, 177. 179. 196.

«ad quo Magnifica mulier Elisabeth sororis sua certis creditoribus suis tenetur.»

1308 Iulie 9. «Monostorium Sancti Patre ad Castellum de Neapoli» quod sub speciali nostra protectione et defensione consistit, et in cuius claustrali ambitu venerabilis mulier domina Elisabeth filia bone memorie Regis Ungarie, soror nostra delecta alieque monastice mulieres degunt sub Beati dominici confessoris regulla.»

1313. «De Elisabeth de Ungaria in

monasterio Sancti Petri ad Castellum» (aşadară în Neapol.)

1326 Mai 31 (l. c. 245) fiind vorbă despre creditatea reginei Maria († 1323) cetim următoarele: «Argentum duorum sigilorum, unius magni et alterius parvi, que fuerunt quondam domine Elisabeth sororis domine Regine.»

(Fine va urma.)

Dr M. Werthner.

DESPRE O CARTE DE VISURI GRECEASCĂ VECHIE.

(Fine.)

«Deslegarea de visuri» alui Artemidor; dupăcum afirmă tot el, - se bazează pe experiența câștigată din mai multe cazuri (II. 66. 70. IV. introd.) aşadara principiile fundamentale ale deslegării lor is esclusive practice.

În urma explicărilor lui reiese întrucât se unește «însămătatea» cu «chipul» visului respectiv, abtând cu totul dela aceea, ca să demustre relațiune dintre chip și însămătatea adecă să arete pentruce are un cutare chip o valoare anumită. Ba încă ce e mai mult, el afirmă hotărit, că realizarea cutărui vis o putem ști de acolo, că unul și acelaș vis totde-a-una s'a îndeplinit sub asemenea împrejurări. A spune, că pentru ce trebuie să se realizeze vr'un vis în modul indicat — e imposibil (IV. 20.)

Nu mai puțin adevărată e și aceea faciune a lui, că motivarea deslegării după o profundă prevedere să-și dee opiniunea (IV. 20.)

Întrucât privește reușita practică, deslegătorul visurilor trebuie să cunoască visurile de valoare și cele fără valoare.

Unde-s însă îndrumările sigure în această privință? Autorul nostru nice că s'a ocupat serios cu îndrumările referitoare la aceasta. Partea cărței sale (inceputul cărței a IV-a) referitoare la aceasta

e atât de scâlciată, încât explicarea aceleia e foarte grea, ba de tot nesigură. Autorul nostru face înainte de toate deosebire între *vis* și între *chip de vis*; primul se refereste la presomne, al doilea la viitor, — acesta corespunde pasiunilor, aplicărilor, sântămintelor ¹⁾ și influințelor zilnice neavând nice o însămătate, precând celalalt are deplină valoare.

O parte din chipurile visurilor se refereste la corp, ear cealaltă la suflet; sunt însă și atari cari să referesc la amendoae. Cele ce se referesc la corp is efluxul îndestulirei și a lipsei, cele a sufletului însă au de basă frica și speranța (I. 1. 6.)

Visurile reale sunt de 2 feluri: *chiare* adecă *evidente* și *ilustrate*. Primele schițază lucrurile întâmplând după cum sunt în realitate, arătând că *întemplarea* se va realiza momentan d. e. Cineva călătorind pe nae visază, că a suferit naufragiu și numai cu mare năcas a potut scăpa. Aceasta în altă zi s'a și realizat. Sau: cineva a visat, că un amic al său l'a rănit cu ocaziunea unei vînătoare; în cealaltă zi s'a și întâmplat aceasta. În visurile din urmă lucră sufletul, ca un proroc natural prezicând ceva, dar în chipuri.

¹⁾ Noi încă zicem, că porcul să visază cu ghindă.

La chipurile visurilor contribuie apariția visurilor, adică figurile contranaturali ce se prezintă între trezie și între somn. Cu acestea două nu se ocupă un adevărat deslegător de visuri. La visurile adevărate se adaugă: înfășoșarea și prorocirea.

Autorul nostru nu ne dă în privința aceasta nice o lămurire, — tace cu totul. Din alte izvoare știm că sub înfășoșare înțelegeau, ceea ce se realiza mai târziu, iar sub prorocire ceea ce se arăta în vis dela o persoană resp. ectabilă ori dela zăitate.

Aceasta distribuire e de tot vechiă, — cel puțin toate somnele ne argumentează aceasta. La Macrobius (Comment in Somnium Scipionis 3 cap.) încă o găsim aceasta, acolo adică stă: «Omnium, quae videre sibi dormientes videntur, quinque sunt principales et diversitates et nomina: aut anim est *δρεφος* secundum Graecum, quod Latini somnium vocant; aut est *δραμα* quod visio recte appellatur; aut est *πρηματιζμός* quod oraculum nuncupatur; aut est *Εωντιον* insomnium dicitur; aut est *φαντασμα* quod Cicero, quotiens opus hoc nomine fuit visum vocavit.»

Artemidoros se ocupă în lucrarea sa numai cu visurile adevărate — și din acestea numai cele ilustrate — cari singure au lipsă de esplanare.

El deosebește mai departe visuri proprie, streine, comune, publice și cosmice ¹⁾ dupăcum adică se întâmplă acelea: de sine, cu altul, ori cu amendoauă ori cu locuri publice, sau cu corpuri cerești. ²⁾

¹⁾ Artemid în traducerea lui Kraus: subiective, obiective, Verwandten Traumgeschichte, politische und kosmische Traumgeschichte.

²⁾ Tot asemenea zice Macrobius la locul amintit: «Huius (somnia) quinque sunt species. Aut enim proprium, aut alienum, aut commune, aut publicum, aut generale est. Proprium est, cum se quis facientem patientemque aliquid somniat; alienum, cum alium; commune, cum se una cum alio; publicum est, cum civitati foreve vel theatro seu quibuslibet publicis moenibus actibusve, triste laetum quid existimat accidisse; generale est cum circa solis orbem lunaremve, seu alia sidera, vel coelum omnesve terras aliquid somniat innovatum.»

Conform acestora el apoi espune regulile după cari se realizează visurile.

La deslegare au luat șese principie fundamentale, adică: natură, lege, dătină, artă, nume și timp conform cărora trebuie să se întâmplă toate (I. 3 și IV: 2) Pe baza acestora, tot ce se întâmplă — în vis — natural e bun, iar ce nu e natural e rău.

Artemidoros nu consimtește întru toate cu cele espuse căci în cap 3 al cărții I. neagă valoarea generală a programului straverit, deși aceasta nu escludă recurgerea la modul de deslegare indicat. Mai departe își bate joc de aceia, cari în loc de șese concepte — principie — fundamentale propun 18, 100 ba și 250, precând ei înșiși sunt necesați a recunoaște că toate se cuprind în cele șese.

Cu dsosebie e semnificativ pentru deslegător a cunoaște punctual în toate cazurile starea, ocupațiunea, derivarea starea materială, construcțiunea fizică și ctatea visătorului (I. 9.) Tot asemenea trebuie să cunoască datinele ținutului respectiv, pentrucă toate acestea au o influență mare asupra semnificațiunei visurilor. (I. 8.) Trebuie luat în considerare mai departe temperamentul visătorului (I. 12.) precum și împrejurarea, că oare îndatitatus'au a se realiza visurile lui?

De sine se înțelege, că esplanătorul trebuie să fie în chiar cu toate amănuntele visului dela început până în sfârșit, deoarece de multe ori începutul esplană sfârșitul și viceversa; ba adeseori împrejurări secundari ce se par neînsemnate schimbă în mod esențial înțelesul visului (I. 8. și 11.)

Afară de știință, deslegătorul trebuie să poșadă și anumite calități spirituale d. e. o ageră prevedere și îngemositate, ca să poată completă și chiarifica eventualele visuri defectuoase (I. 12.)

Dacă dară numai visurile alegorice au lipsă de deslegare, e foarte natural, că lucrul principal al acomodării e aflarea referințelor alegorice cari trebuie aduse în consonanță cu realitatea.

Simbolul acomodând astfel se bazează — în cele mai multe cazuri — pe

asemănări, cari urmează de sine din relațiuni dupăcum de regulă se poate argumenta prin visurile de însemnătate istorică rămase în tradițiune ¹⁾ și dupăcum arată deslegările de visuri alui Artemidoros.

Dar că aceste asemănări la ce rezultat ajung, nu e ultimul exemplu în cartea lui Artemidoros cumcă: a te yisa cu urechi de măgar poate fi bine numai pentru filosofi, deoarece măgarul nu și poate mișca ușor urechile (I. 24); apoi că datoria însemnează viață, pentrucă togmai așa datorim naturei cu viața, — ca-și institutelor de credit cu împrumutul.

De aceea, când morbosul vizază cumcă creditorul său își pretinde banii: e foarte rău; dacă chiar îi și reia e moarte sigură (III. 41).

E fără îndoială, că anumite obiecte — în casuri nenumărate — au avut o însemnătate tradițională hotărîtă d. e. dinții însemnă membrii din familie (I. 31.), ²⁾ sângele: bani (I. 33. și 61) ³⁾ piciorul: sclavi (I. 2.) ⁴⁾

Atari esplicări simbolice, cari se pot găsi — de multe ori — și la poeți și și în arte, au fost răspândite în măsură mare și de sigur că și Artemidoros a folosit multe din ele.

De multe-ori e imposibil a constata sorginții, precum d. e. că legumele însemnă nenorocire ⁵⁾ persecutare, cursă (I. 68. și 72.) Poate — că basa e a se căuta în unele credințe populare, cari noauē ne sunt necunoscute.

Deslegarea visurilor — în unele casuri — se bazează pe cuvinte. Atare cuvânt sau nume, care însemnă bine, procește bine și viceversă.

Acela, caruia i se arată în vis oameni cu numele Menon, Menekrates, Kratinos

¹⁾ Exemple: La Herodot: visul lui Astyages (I. 108.) alui Kyros (I. 209.) Kambises (III. 30) fata lui Polykrates (III. 124 etc. etc)

²⁾ În cărțile de visuri noauē: «Dacă-ți cade un dinte, îți moare din neam.

³⁾ Tot în cărți noauē: «Când îți picură sânge jos, însemnă bine.»

⁴⁾ Piciorul: avere și servi.

⁵⁾ A mânca bob: «bolnavire.»

nu e bine să călătorească; numele Zenon, Zenophilos și Theodoros arată celor bolnavi însănătoșare; Karpos, Elpidiphoros, Eutyehos însemnă folos; Thrason, Thrasyllos, Thrasymachos dă îndoamnă la fapte și perseverantă (III. 27.)

Uneori s'au năsuat a esplica înțelesul visului prin suplinirea cuvîntului de însemnătate deosebită.

Așa ne povestește Artemidoros (IV. 80) că zeul Sirapis a esplicat cuiva — visând cumcă i s'a resplătit capitalul și privirea a cultat'o, — că nu va avea copii. Capitalul replătit nu aduce interese, grecește τὸκος însemnă copii și interese. A visa cu cunună galbină: ori cui, dar mai ales morboșilor e rău, pentrucă poeții numesc moartea și $\alpha\tau\epsilon\varsigma$ (I. 77.)

A visa, că-ți perzi capul e rău mai ales pentru comercianți de bani, pentru creditori, cassari, proprietari de năi, neguțători și pentru toți ceea cari adună bani (I. 35.)

Înfătoșarea lui Kore (Persephone) adese-ori aduce periclu ochilor, pentrucă $\kappa\omicron\rho\eta$ însemnă pupila ochilor.

A visa cu vamași pentru tolnavi însemnă moarte, pentrucă $\tau\epsilon\lambda\omicron\varsigma$ însemnă și moarte (III. 58.)

De multe ori — din necesitate — au și subîmpărțit cuvintele. Așa renumitul Aristandros a prorocit Marelui Alexandru, că el va ocupa Tirosul când cu ocasiunea asaltului a văzut Satirul pentrucă $\Sigma\acute{\alpha}\tau\upsilon\rho\varsigma = \sigma\alpha \tau\acute{\upsilon}\rho\omicron\varsigma$ însemnă: a tēu e Tiros (IV. 24.) $\text{A}\epsilon\tau\acute{\omicron}\varsigma$ vultur însemnă anul cel mai apropiat, pentrucă $\alpha =$ primul $\epsilon\tau\omicron\varsigma =$ an.

E foarte interesantă deslegarea visurilor în cazul când un cuvânt se înlocuește cu altul care numără atâtea litere ca și celălalt deși are alt înțeles.

E de însemnat că numerii la Greci se însemnau cu litere. Conform acestora femeia bătrână însemnă: moarte (I. 11 și IV, 24.) $\sigma\pi\alpha\upsilon\varsigma$ femeia bătrână; după litere: $3 + 100 + 1 + 400 + 200 = 704$, dar cuvîntul $\eta\lambda\iota\pi\omicron\varsigma\acute{\alpha}$ = imormintare încă dă chiar aceea sumă, — așadară aceste două concepte se pot suplini reciproce în esplicarea visurilor.

Artemidoros la acesta observă, că modul acesta de esplicare nu e iertat a se folosi decât în cazul când se unește însemnarea obiectivă a lucrului. Cu toate acestea el se folosește de acest mod destul de des, și e interesantă potrivirea cuvintelor din cartea a III. 34. unde literile fiecărui cuvânt dau șuma de 100.

Dela acest mod de deslegare ajungem cu un paș mai departe considerând prospectul numelor înlocuiți cu literile cuvintelor. Cineva a întrebat în ris pe altul, că reintorna-va el oare în Roma? Acela i-a răspuns $ov = nu$. Și eată că preste 470 zile a reintornat deplin sênătos pentrucă $0 = 70$, $v = 400$ (IV. 22.)

Îm pare rău, că nu pot face cunoscut modul și îndrumările estinsă ce le dă Artemidoros (II. 70) cu respect la călcularea etăței ce va ajunge cineva — după visuri. —

Cei noi încă n'au făcut esperință față de confrontarea numerilor de loterie cu obiectele din vis.

Aceasta nice că o pot face, pentrucă cum s'ar putea aduce în consonanță mulțimea înmensă a obiectelor cu cei 90 numeri de loteriă?

Aceia, cari s'au întogmit și respective s'au acomodat cu numerii de loteriă după prorocia deslegătorilor de visuri din vechime putem zice, că au purces orbește și în înțelesul adevărat al cuvântului au fost numai nește amăgitori publici ai poporului.

Ca închiere voi arăta câteva dintre visurile realizate conform cărței a V-a, pentruca astfel să ne putem convinge mai bine despre modul de deslegare.

1. Cineva a visat, că s'a încătușat la templul lui Poseidon, și a și devenit preot a lui Poseidon, pentrucă cătușa a însemnat, că să leagă pre veci și nedespărțit de templu.

5. Cineva a visat, că a beut muștar frânt și fluent. Nu preste mult a fost în-criminat pentru omor și fiind de judecat s'a exterminat.

7. Cineva a visat, că în jocurile re-

meane a învins și s'a încoronat. În scurt timp a câștigat procesul în cauză de posesiune, pentrucă în Nemea coi ce învingeau primeau cunună de seler.

11. Cineva a visat, că ș'a aprins lumina în lună. El a orbit, pentrucă a luat lumină (foe) de acolo, de unde nu se poate, deoarece luna n'are lumina sa proprie.

18. Cineva a visat, că i-a crescut din cap lemn de oliv. El s'a devotat ărilor frumoasă și filosofiei devenind renumit, pentrucă olivul înverzește tot-de-a-una și din timpuri străvechi a fost în relațiune cu artele și știința.

22. Cineva ș'a junghiat în vis copilul său și din pele ș'a cusut sac. În altă zi copilul s'a înecat în apă, pentrucă din animalele tăiate fac saltele.

23. Un slav a visat, că a căzut din cer o stea, ear alta s'a înalțat de pe pământ la cer. Stăpânul său a murit în scurtă vreme, ear el a devenit posesor în avutul stăpânului său.

83. Cineva a mâncat în vis pâne unsă cu miere. El a devenit un orator și filosof renumit și bogat, pentrucă mierea însamă înțeleptiune, ear pânea bogăție.

Oara sunând, eu trebuie să închiu cu operatul deși ar fi interesantă o paralelă între cărțile — de visuri — mai recente. Aceasta însă cu altă ocaziune.

Mai voese însă ca închiare a amenti numai atâta, că dacă un om ca Artemidoros, — care ș'a consacrat întreagă viața sa visurilor și încă cu o usteneală și perseveranță deamă de admirat — totuși a ajuns la un rezultat atât de neînșămnat; dacă mai departe spiritul blând al marelui învățat Filip Melancton a espus în o disertățiune natura visurilor ce provin dela natură, prorocia și dela Dzeu — și totuși a ajuns numai la rezultatul lui Artemidoros; dacă în urmă — abstragend dela mulți alții — nice Schubert și Pfaff ca partișanii mai noi ai visurilor nu pot ajunge cu tot silogismul lor caprițios la mai mare rezultat decât Artemidoros înainte

de aceasta cu 1700 ani: oare n'ar fi sosit timpul ca să se arunce în foc toate cărțile de visuri și să se oprească tipărirea lor și prin lege? Abia este vr'un abus

mai mare decât al presei cari răspândește atari scrieri, ce nebunese poporul.

Dr. Ioan Szamosi.

BIOGRAFII.

I.

BENEDICT VIRÁG.

Unul dintre cei mai vestiți scriitori pre carele publicul maghiar încă de curând l'a poreclit cu titlul de «Horațul maghiar.» S'a născut în Nagy-Bajom la a. 1752 în ett. Somogy, a studiat în Kanizsa mare și Pécs, la 1775 a intrat în ordul stului Benedict și ca atare a ascultat în Pesta filosofia, în Pécs religiunea. Sfințit fiind de preot la a. 1781 fu denumit de profesor în gimnasiul din Székesfehérvár; aici l'a ajuns cu 5 ani mai târziu desființarea ordului sub împăratul Iosif. În urma unui morb la a. 1794 pășește în pensiuine și de aici încolo trăi numai pentru redășteptânda literatură maghiară locuind când în Pesta când în Buda. Primul paș în publicitate îl făcu la anul 1788 în Magy. Muzeum unde a scris nește ode maghiare foarte bune, dar cu tot sufletul se dădu literaturii maghiare numai după ce abzisă de officiul său docențial. Opurile sale poetice cari au ajuns două edițiuni au apărut mai întâi în a. 1799 și i-au câștigat numele de «Horațul maghiar.» Poesiile mai târzie și prelucrarea lui «Hunyadi László» a lui Beszenyei au plăcut mai puțin cu atât mai mare recunoștință a cules traducerea corectă și frumoasă a tuturor opurilor lui Horaț cu care a întrecut pre toți concurenții lui și povestile sale frumoșele, mai mult însă «Magyar századok» cari se estind până 'n suta a 16-a în care autorul se arată ca un maghiar credincios, liberal, cult și în prepusuri mai rădicat. A scris și prosodie maghiară și și-a câștigat merite și pre terenul prozai maghiare prin traducerea lui Cato a lui Cicero și

Lelius. Bătrînul demn de toată stima, a cărui lăcaș modest din Buda era centrul scriitorilor mai tineri în anul 1830 la 23 Ianuar muri în etatea de 78 ani, nepuțindu-și închia opul titulat «Magyar századok.» Muri repentin în singurătatea sa din Buda și Iosefa Ürményi 'l îngroapă și Ioan Reseta îi pusă cruce la capul mormentului în cimiteriul din Buda (Krisztina-város.)

El cu drept poartă numele de «*nemzeti lélek tüzes ébresztője*» care l'a primit dela Toldy; căci cânturile sale în-suflețitoare au adus pre mulți scriitori tineri acolo ca să pună promisiune sântă, că vor trăi numai și numai pentru literatura și mărirea națională.

El stă în primul sir al acelor viteji de pie memorie, cari au nutrit focal sânt cu poesie și curățit ideile. Focul iubirei de patrie care a isvorit din lira sa, se lăți preste patrie și ajută puternic pre națiune la redășteptare. «Superioritatea» e caracteristica odelor sale, cecece antecessorii sei nu au cunoscut-o și cu carea contimpuranii sei nu se puteau lăuda. Aceasta a fost la noi fundatorul odei filosofice și eroice în care limba (la el) făcu un progres necomparaver, punând tehnica poetică pre o treaptă așa de înaltă pre care numai Bercesenyi s'a putut urea. El era amicul cel mai intim al lui Horaț și de acolo a plecat el tot-dea-una; chiar din cauza aceasta s'a numit cu drept cuvînt încă din tinerețe de Horațul maghiar căci gândirea sa și forma în care esplica asta ne aducea aminte de marele poet roman, fără însă ca patriotul maghiar (Virág) să și fi perdut originalitatea sa. Sonul odelor sale eroice e serios înalt; limba e aleasă dar nu e așa plină de

figuri pre cum s'ar cere dela liră, ba ici-colea e chiar prozaică. Mai perfecte-i sunt odele filosofice. Cea mai frumoasă eră a poesiei sale cade pre finea seclului trecut, de aici încolo începe a fi mai coplesită dar nu înceată a aduna mereu la merite traducând pre Horaț, amicul nedespărțiver al sufletului său, așa frumos cum nu o făcu nice unul dintre ceiaiaști scriitori maghiari. În opurile sale prozaice, urmând esempler ștrăine se nēsui spre clasicism arătând o simplitate și armonie nobilă, o proporțiune eșcelentă.

În opul său «Magyar századok» se arată un spirit original plastic, o capacitate de istorie, o perceptibilitate filosofică eșcelentă și o veritate istorică; ceea-ce e cu atât mai miraculos, căci nu a cunoscut decât isvoarele literare din patrie, ba nemțește încă cetera numai cu multă trudă.

Benedict Virág dusă o viață binevoitoare deamnă de un filosof răbdând cu liniște de filosof adevărat lipsēle și suferințele materiale cu cari ayu să se lupte; trăi de tot modest din pensiunea sa mică de 300 fl. sērvitor nice când nu a tinut; de multeori lucra la nemuritoarele-i opuri în chilie neincălzită cu mână țapēnă de frig; el își ferbea dejunul și numai atunci mai trăia și el ceva mai bine, când amicii lui binevoitori cu mare băgare de samă îi ascundeau câțva floreni în jeb sau îi trimiteau câte un stēnjēn de lemne sau un butoi de vin mai bun. Mobiliarul casei sale, cu deosebire dela 1810 încoace, când focul îi pustii casa, fu cel mai simplu ce numai ne putem închipui.

Opurile-i sunt: 1. Ode în «Magyar Muzem.» 2. *Poetai munkái*, Pesta 1799. 3. *Poemák*, Pesta 1811. 4. *Thalia* Pesta 1813. 5. *Euridice*, Pesta 1814. 6. *Magyar Lant*, Buda 1825. 3 broș. 7. *Bessenyei Hunyadi László szomorujátéhának átdolgozása* Buda, 1817. 8. *Költemények Phaedrusként*, Buda, 1819. 9. *Horatius levelei*, Buda 1815. 10. *Horatius Satyrái* Buda 1820. 11. *Horatius ódái*, Budá 1824. 12. *Horatius poetikája* Pest 1811. 13. *Magyar prosódia*, Buda 1820. 14. Traducerea lui *Lelius* și *Cato*, Pesta, 1802—3, 2 tomuri.

15. *Magyar Századok*. Ediț. I. Buda 1808; Ediț. II. Buda 1816.

I. C. Pap.

II.

MIHĂILĂ TOMPA. *1816*

Unul dintre cei mai de frunte dintre poeții maghiari mai noi. El s'a născut în anul 1819 la 29 Septembrie în Rimaszombat din părinți sēraci, dar nobili. Viața-i decurse ca apa unui părău lin ne fiind conturbată decât prin periclele revoluției puțin. A învățat cu rezultat proclar mai întâi în comuna natală, eară deia 1832—1843 în Sárospatak când deja începe a-și arăta productele sale poetice în «Atheneum» focalariul literaturii de pre atunci. Cu finea anului 1845 vine la Pesta și începe a asculta dreptul, pregătindu-se pe cariera advocațională. Aici făcu cunoștința cu Petőfi și Jókai facându-se membrul «reuniunii de zece înși» cari aveau propusul de a nu scrie prin jurnale de loc. În anul următor chemat fiind de preot în Beje primi postul ce i-se îmbiă și de acolo mai târziu în aceeaș poziție fu chemat la Keleme, Hamva unde trăi în fericire deplină iubit de ai sei și de toți credincioșii bisericii sale. Ca preot e vestit în clăsa tradițiunilor și a miturilor prin cari reinvie obiectele naturii adormite deja de mult și face ca florile și bercurile să vorbească în o limbă foarte frumoasă. Ocupând loc de frunte în șirul preoților mai renumiți la a. 1847 fu ales de membru al reuniunii «Kisfaludy» spre lauda baladei sale de concurs titulată «Szuhay Mátyás» premiindu-o. În anul 1848 făcu excursiune în Austria și Prusia.

Spiritul național curat maghiar ce predomnește cea mai mare parte a poesiiilor sale i-au asigurat mare popularitate acestui scriitor preclar; ba precât de des îi cetește poporul plăcutele-i versuri pre atât de cu plăcere îi cetește publicul mai cult opurile pline de spirit. El e unul dintre cei mai de frunte poeți populari de o direcțiune mai nobilă rădicându-se mult preste mediocritatea imitătoare La

scrierea povestilor (legendelor) el stă la culmea chemării sale întocmai ca Garay în balade și Czuczor ori Petőfi în poeziile populare. Ca poet «nu e trieră căi necunoscute» ei după cum ne zice și Kazinczy «pre căi cunoscute umblă în mod necunoscut» și la el nu poți observa nici de cât influința poezilor străini asupra sa.

Mihăilă Tompa fu un bărbat bine făcut, cu trup și față proporționată, față rotundă și ochi negrii fulgerători, avea o voce și un ton plăcut care e una dintre cele mai puternice arme ale unui orator bun; pre lângă aceste era plăcut, om de petrecere și de discursuri, soț bun credincios și vial, părinte și amic de model,

carele ca atare în singurătatea satului său trăi mereu nu pentru sine ci pentru familie, știință și poezie; dar dacă se rătăcea câte-odată la Pesta între amicii și poeții mult iubiți de dânsul, era totdeauna sufletul societății prin voioșia, glumele sale istote și capacitatea sa dramatică.

Opurile-i sunt: 1. *Népregék és népmondák* 1846. 2. *Versei első kötete* 1847. 3. *Szuhai Mátyás jut. ballada.* 1847. 4. *Regék és beszélyek.* 1852. 5. *Virágregék* 1853. 6. *Versei tom. II.* 1854. 7. *Versek, Mondák, Regék.* în almanachul *Athenaeului* și foi periodice.

I. C. Pap.

DIN POESIILE LUI A. PETŐFI.

I. *Leul prinsoner.*

(A rab. oroslán.)

Îi deteră 'n loc de vasta lui pustie
Spre a sa rușine o mică colivie.

Cu grilagiu de fier e alui cotet
[gătat . . .

Aici stă leul, a pusteii împărat.

Lăsați-l pre dânsul, lăsați-l în pace,
Cine l'ar conturba sacrilegiu și-ar
[face.

Dacă 'i răpiră scum pa libertate,
Las' gânde ască-so l'a lui calamitate.

De nu poate ajunge ramurele 'nalt,
La umbră baremi îl lăsați întristat.

Uită, cum stă dânsul, cât de măiestos,
Încă și-acuma cât e de glorios!

Libertatea n'are, toate și-au pierdut,
Dar a lui potere și azi ajunge mult.

Neclintit stă dânsul ca un piramid,
Ce moros cândva îl privea cu-al
[său zid.

Acolo-a lui gânduri pribegesc mereu,
Cugetându-se că-i pre pământul său.

Aici s'auziese alui sbierat crudel,
Ear vântul de Samum se 'ntrecea
[cu el.

Ah, ce țară mândră, ce mai tîm-
[puri bune! . .

Dar eat că stăpânul lui la dânsul
[vine.

Și-alui dalbe gânduri se prebușesc
[rînd;

Cu joardă stăpânul dă în leul stînd.

Joardă și o fință-i poruncesc lui azi,
Zeilor, priviți ah, la al lui necaz!

Atât de închinată-i a lui cerbicie,
E silit să simtă asta infamie!

La oamenii mojici din a lui măchnire
Îș fac risuri numai tot batjocuire.

Ah, hebeuci ștrângari, cum de-l
[conturbați?
Nu gândiți că-a rupe cusca și-al
[său lanț?

Și'n miide bucăți să rupă el vă poate,
Cât și dracii 'or plânge de a voas-
[tră soarte!

II. *Pădurița paseri are.*

(Az erdőnek madara van)

Pădurița paseri are,
Grădinuță florioare,
Stele-s p'a ceriului boltă,
Junele-și are amantă.

Floarea crește, steua luce,
Cântă mândre păsăruice,
Fica-i belă, cântu-i dulce,
Toate le vezi stând ferice.

Ei dar veștezește floarea,
Paseri sbor, nu scliche steaua,
Ci junele — el remâne,
El e mai ferice 'n sene.

III. *Tufa cătră vifor.*

(A bokor a viharhoz.)

Încet cu-a ta suflare ah vifor plin
[d'oroare,
Și umbra-mi sub ramuri să n'o
[alungi cu furoare!
Căci știi că eu sum templu și acest
[cuib e altar,
Și 'n el privighietoarea-i preot ce
[aduce dar.

Las cânturi, să întoane ea Zeului
[cu dor,
Naturei ce ni-e mamă de-o seamă
[tuturilor.

IV. *Din depărtare.*

(Távolból)

Stă o căsuliță mică lângă Dunărea
[cea mare:
Oh, de-ați ști p'acest locaș cât îl
[iubesc eu de tare!
Trist și cu oduioșiestau întruna lăc-

[rimând,
Decâte-ori să re'ntoarnă acolo al
[meu sumbru gând.

De aș fi fost rămas Doamne tot
[în a mea locuință!
Dar p'e om vecinic îl duce-o necum-
[pătată dorință!
Dorurile mele aripi sburătoare au
[căpătat,
Și eu mama mea cea dulce și lo-
[cașul mi-am lăsat.

Doreroase chinuri ars'au al mamei
[sên de iubire,
Când împărtașitu-i-am eu sêrutul
[de despărțire,
Și a ei întristățiune, al ei negru
[dor cernit,
Din perlele-i de sub gene atunci
[bine l'am cetit.

Ah, cum mă îmbrătoșeasă cu-a ei
[tremurânde brațuri!
Cum mă reține de tare cu drăgă-
[lașele-i graiuri!
De aș fi văzut atunci al sorții mele
[viitor:
Planurile mai vane dênșa le-ar fi
[restornat ușor!

În calea noastră speranța ca-un lu-
[ceafăr ne conduce
Viitoriul nost în grădini farmecă-
[toare-l preface,
Și numai atuncea când în cursă
[am pătruns,
Vedem pașul cel smintit și rătăcirea
[ce-am ajuns.

Pre mine încă speranța cea mult
[adămănitoare
Mă sêdusă grabnic, dar ce să v'o
[nărez asta oare?
Destul că de când în lumă umblu
[ca cei pelerini,
Picioarele-mi au călcat tot căi pre-
[sorate de spini.

... Să duc mulți în a mea țară,
[prietenii, cunoscuți de ai mei;
Mamei mele iubitoare ce știri să
[trimit cu ei?
Dacă 'n calea voastră lungă a ei
[casă o priviți,
Mergeți, ah, mergeți la dânsa și de
mine ei vorbiți.

Spuneți-i ca să nu verse lacrimi
[triste pentru mine,
Căci fiului dânsui soartea i suride
[de minune; —
Despre a mele suferințe ah, ea de
[s'ar înforma,
Știu că ânima-i de mamă impripă
[i-ar și crepa.

A. Pituc.

DESPRE O CARTE PENTRU ÎNVĂȚĂTORI.

Cartea renumită a lui James L. Hughes s'a tradus p'e românie de dl. Vasilie Goldiș, profesor, și a eșit de sub tipar, (editura Librăriei Ciurcu, Brașov, preț 50 cp.) Titlul cărții »Greșelele învățătorilor», din care facem următorul estras:

I.

GREȘELI ÎN CONDUCERE

E greșală, dacă în conducerea școlai. negliji așa numitele «lucruri mici.» Deosebirea întru o școală bine condusă și o școală rău condusă se observă mai ales la astfel de lucruri, pe care mulți înși le consideră drept lucruri neesențiale și fără nici o însemnătate. Să fie lucrurile acestea de o importanță secundară, admitem, dar greșala zace tocmai în aceea, că nu le considerăm de fel. I. Blakinston, un escelent inspector de școale al Angliei, zice: «Nici învățătorul

mai puțin talentat încă nu trebuie să-și peardă curajul, dacă va înțelege, că succesul conducerii școlare atârnă în prima linie dela aceea, că în totdeauna să urmărim cu cea mai mare atențiune așa numitele «lucruri mici» și să nizuim a învinge ori-ce greutate la început, în gemenele său. Fără regularitate conducerea nici odată nu poate să fie bună și în aceasta privință are toată dreptatea afirmarea paradocsă: «Lucrurile mici conțin în sine pe cele mari.»

Acela, care va fi cu băgare de seamă la agendele mărunte ale conducerii școlare acela de bună seamă va îngriji totdeauna bine și de cestiuțiile mai importante. Acela care va considera în destul lucrurile «mici», acela foarte rar va avea năcaz cu afaceri mai ponderoase, căci de acestea apoi abia vor mai obveni. E peste ori ce îndoială, că observarea sistematică a mărunțurilor, când conducem pe copii în curtea școlai, sau când ei sunt în școală, zic, e peste ori-ce îndo-

ială, că în acestea și în toate cazurile observarea minuțioasă a lucrurilor «mici» va fi un foarte prețios mijloc de disciplină pentru formarea caracterului școlărilor. Aci se dezvoltă multe deprinderi, care vor decide odinioară succesele, ce le vor putea ajunge școlarii, când vor fi mari.

Dintre aceste lucruri secundare cele mai demne de luare-aminte sunt următoarele :

1. *La sfârșitul fie-cărui repaos dintre oare pune pe băieți în rînd și condu-i astfel în bună regulă în sala de învățămînt.* Aceasta trebuie să se întîmple totdeauna în acelaș fel, fără îmbulzeală sau altă disordine. Dacă curtea nu este potrivită, apoi punerea în rînd a școlărilor mai bine se face pe niște scânduri așezate în curtea școlară anume spre acest scop, pentru fie-care clasă deosebit.

2. *Deprindeți școlarii, să umble cu capul ridicat, cu umerii dați înapoi, cu mâinile lăsate în jos și privind drept înainte.* Mersul cu mâinile la spate ține — ce e drept — umerii îndărăt, dar școlarul deprins cu un atare mers, în oada, pe stradă sau la exercițiile militare nu va fi în stare să umble cum se cuvine. «Creșterea nu e completă până ce puterile trupesti nu sunt cu desăvîrșire supuse intelectului și legilor cîselării morale și sociale. Trebuie să învățăm pe copii, cum să șadă, cum să stea, cum să se miște, și cum să umble. Spre scopul acesta firește avem trebuință și de reguli, dar acestea să fie puține și simple și dacă cu copii procedem frumos și cu atențiune, va fi ușor a-le întipări aceste reguli în memorie presupunînd, că nu le vom aplica după caprit. Trebuie să instruăm mai întîi copii la aceste reguli, dar după aceea călcarea lor nici odată să nu o suferim fără admoniție sau îndrumare la ordine.»

Să nu-ți deprinzi școlarii, ca să umblé în vîrfurile degetelor. Învătătorii tineri fac adeseori aceasta, pentru că să nu fie larmă. Dar e lucru greșit : 1. pentru-că astfel copii ușor se deprind a schiopăta ; 2. pentru-că astfel sunt siliți să-si diformeze degetele îndoindu-le ; 3. pentru-că

în ast chip nu e posibil să umbli ușor și plăcut. Copii pot să umble de tot natural, fără ca să producă zgomot mare și la un astfel de mers trebuie să-i deprindem.

4. *Trebuie să-i învățăm pe școlarii, cum să urce și să coboare treptele.* Mulți copii sar de-odată câte 3 trepte, deși de-odată numai una ar trebui să calce. Pe trepte regulate de școală pot sui și cobori în șire de câte doi sau trei inși și astfel pe lîngă un mers domol și uniform se mai câștigă și timp. Dar nu umbletul prea repede este răul cel mai mare la urcarea și coborirea treptelor. Copiilor le place a da prea tare cu piciorul la suirea treptelor, ca earna, când își scutură zăpada de pe încălțăminte. Trebuie să-i învățăm, că să-și țină picioarele prin musculatura trupului de jos și numai încetinel să le aducă în poziția cerută și să nu le lase, ca și cum ar fi organe fără viață.

5. *Dacă școlarii răspund sau citesc trebuie să se scoale.* Aceasta o pretinde cea mai elementară bună cuviință. De altfel, chiar și din punctul de vedere al trupului variațiunea între ședere și sculare e foarte bună pentru copii. Organele de vorbire se mișcă mai liber, când stai, decît când șezi. Scularea trebuie să se facă cu o dibăcie oare-care. Copilul să nu se scoale încovoiindu-se sau ridicându-se a lene în sus.

6. *În decursul cetirii școlarul să țină cartea în mîna stîngă.* «Cartea în mîna stîngă și piciorul drept ceva îndărăt», — această este regula, pe care au statorit-o în privința cetirii toate autoritățile fără excepțiune. Dacă copilul ținea cartea cu amîndouă mîinile, atunci de regulă o aduce prea aproape de ochi și-și pleacă prea ușor și umerii.

7. *Ori-ce lucru trebuie să-l ținem cât se poate departe de ochi.* Miopia crește într'un mod îngrozitor. Datele statistice din Europa și din America arată, că numai un procent fracționar sunt miopi dintre copii, cari intră în școală, în vreme ce din acei tineri, cari în etate de 18 ani părăsesc școala, 60% sunt mult-puțin miopi. Această stare e îngrozitoare și ea la tot cazul trebuie să indenine pe fie-

care învățător cu simț uman, că bine să chibzuiească, cum ar putea să delăture un rezultat așa îngrozitor. Să dăm sălii de învățământ lumină cât se poate de multă și anume din partea stângă a copiilor sau eventual din stânga și din dărăt, dar nici odată din față. Pe lângă o îngrijire cuvenită putem să-i deprindem pe școlari, ca să țină reevizitele lor de școală, tăblița, cartea de cetire, cerusa ș. a. în depărtarea trebuincioasă.

8. *Dacă copii se școală, să nu se razime de părete sau de bănci.* Tot-dea-una, când copilul se școală, să stea pe picioarele amândouă și să nu se razime de nimic.

9. *Caetele condejele ș. a. să le adunăm și să le împărțim tot-dea-una într'un mod precis și regulat.* Caetele le adună un școlar designat spre aceasta, bancă de bancă într'o ordine prăcisată. Caetele adunate trebuie așezate apoi astfel, ca la împărțire asemenea să nu se facă nici o confuzie, ca ele să poată fi împărțite chiar și pe întunec așa. În cât fie-care școlar să-și primească caetul său fără zgomot.

10. *Să insistăm cu toată rigorea asupra curățeniei, asupra frumosului și asupra punctualității.* Aceste lucruri sunt eventual de o mai mare importanță, pentru copii, decât cunoștințele, pe care le câștigă în școală. Să nu suferim că copii să arunce hârtiute și alte lucruri pe coridor sau prin școală. Învățătorul să viziteze adese-ori banca școlarului, cărțile și reevizitele lui școlare.

11. *Nici un școlar nu are voie să se depărteze dela locul său fără permisiune.* Dacă un singur școlar ar avea privilegiul acesta, apoi aceasta ar trebui să o permitem tuturor și astfel s'ar putea întâmpla ca toți de-odata să voiască a face us de acest drept și disordinea e gata. Numai cenzorii au voie continuă, ca să se miște prin clasă după trebuința oficiului lor, fără ca să referenze despre aceasta neconținut învățătorului.

12. *Anumite acțiuni școlarii trebuie să le săvârșască într'un chip comun și uniform.* «Ah, D-voastră voiți să le nimiciti originalitatea și voiți să faceți din ei simple mașine, silindu-i, ca toate să le facă în-

tr'un mod stabilit?» Astfel vor răspunde mulți învățători, cari nu sunt în stare să-și țină clasa în ordine și caută astfel scuză pentru slăbiciunile lor. Dar regularitatea împedecă oare desfășurarea liberă a originalității? Deprinderea metodică încătușează «oserciară liberă a individualității? O astfel de originalitate și individualitate, pe care în.ăst chip o suprimăm, e foarte stricăciosă și la tot cazul trebuie limitată.

Tăblițele și cărțile lor copii trebuie să și le țină în bancă într'un fel hotărit și uniform. Trebuie să eesiste un chip, care e mai lesnicios și mai puțin zgomotos decât altele. Învățătorul să constate, care e chipul cel mai corespunzător în astfel de cestiuni și acest chip să-l eecute apoi cu toată stricteța. Trebuie să stabilim un semn permanent pentru toate mișcările trebuincioase la acțiunile comune ale școlarii: Scopul este tot-dea-una acela, ca să câștigăm timp și să încunjurăm zgomotul; ceea-ce trece peste acest scop, e o simplă «dresură» fără înțeles.

E greșală, dacă negliji inspectiunea în curte. Dacă în curte nu controlăm îndesutul copii, apoi nici în școală nu este ușor a-i dirigia. Dacă copii la școală se deprind cu obiceiuri proaste sau cu vorbe nespălate și murdare, apoi aceasta se întâmplă mai ales în repaosel dintre oare. Învățătorul trebuie să fie tot-dea-una între școlarii săi, pentru ca astfel să-i ferească de ori-ce necuviință, fără ca prin aceasta să împedecă sportul sănătos sau recreațiunea nevinovată.

În prezența învățătorului lor școlarii nu vor alege jocuri proaste, care neliniștesc pe aceia, cari nu iau parte la ele sau jocuri, cari primejduesc sănătatea participantilor. Nu este de lipsă, ca spre acest scop învățătorul să umble prin curte în sus și în jos, ca un polițist, dar chiar numai prezența lui va ajunge pentru de a împedecă dărăpănarea totală a bunei cuviinți școlare sau ca școlarii să-și strice cu voia hainele, să-și rupă pălăriile ș. a. Învățătorul și cu această oca-

sie va îndemna pe școlari la vorbire corectă și la purtare cuviincioasă.

E greșală, dacă te retragi dela jocurile copiilor. Prezența învățătorului în curtea școlii are două scopuri: întâiu să delature răul și a doua să promoveze binele. Copilul nici odată nu-și desvălește firea sa întreagă decât la joc. Acum ese la iveală toată puterea sa fizică, intelectuală și morală. Payne zice: «Boldul spre joc nu are el oare vre-o însemnătate mai adâncă? Oare Creatorul ne-a dat acest bold numai pentru de petrece timpul? Numai ca să producă o mișcare zădărnice? Că în sine chiar să-și aibă sfârșitul? Nu! Acum ved, că servește drept mijloc, ca copilul să-și desvoalte toate puterile. Prin joc învață copilul să-și întrebuințeze membrele și tot organismul trupului și prin această întrebuințare sporoste sănătatea și puterea lui. Prin joc învață copilul să cunoască lumea. din afară, însușirile naturale ale obiectelor, cel inconjoară, influința reciprocă a unora asupra altora, raportul dintre el și aceste fenomene și tocmai aceste cunoștințe sunt capitalul său permanent pentru viața întreagă. Prin joc, unde trebuie să încheie alianțe și să muncească în societate cu alții spre scopul comun, prin joc începe copilul să înțeleagă legăturile morale, începe să simță, că nu poate să trăiască singur, că el este membrul unei comunități, și că trebuie să respecte drepturile acestei comunități, dacă voește, ca și drepturile sale să fie respectate.

Prin joc învață copilul să-și isodească mijloace pentru ajungerea scopului; acolo învață a inventa, a construi, a descoperi, a scruta, a apropia în fantasia sa ceea ce este departe, a traduce limba faptelor pe limba cuvintelor, acolo învață el întrebuințarea convențională a limbii sale materne. Cu un cuvânt jocul este acel mijloc, prin care desvoaltă puternic toată firea copilului și care prin urmare nu pierde fără urmă.» Dr. Harris se exprimă astfel: «Mult se vorbește de fructificarea jocului, dar jocul, în sine luat, n'ar trebui fructificat; trebuie, ca

pofta spontană de joc a copilului să aflu teren liber fără nici o restingere.»

Învățătorul, care nu înțelege și nu urmează aceste fapto, acela nici odată nu-și va cunoaște indetul școlarii și va perde chipul cel mai natural și mai desăvârșit de a-i controla. Pretutindenea natura copilului rămâne întru câtva ascunsă, chiar numai la joc nu. Ce lucru însemnat este deci pentru învățător, ca să aibă simpatia cuvenită pentru spiritul de joc al copilăriei nevinovate și sănătoase, să nu împedecce acest spirit, ci din contră să-l desvoalte și să-l îndrepte spre direcțiunea binefăcătoare.

Ce demnitate exprimă aceea, când omul crescut se joacă — cu capul bărbatului matur și cu mintea și inima unui copil! Ce deosebire între demnitatea înscută și între cea spoială, care, frecată puțin, se deslipește și lasă să se vază sub ea materia slabă și bruscă! Acel învățător, care nu știe să se joace cu copii fără ca să-și arate «colții», e foarte de compătimit. Unul dintre cele mai puternice motive pentru de a nu lăsa băeți mari sub conducerea învățătoreselor este tocmai acela, că învățătoresele nu pot lua parte la jocurile cele mai mari.

E greșală, dacă voești mereu a suprima vioiciunea copiilor. În privința aceasta sunt 2 feluri de educători. Unii pun stavilă izvoarelor nizuinței libere a copilului și curentul natural al apei îl întoarnă asupra vieții copilărești așa, încât buimucește pe copil cu desăvârșire. Alții cad în estremul celalalt și zic: «Să lăsăm curs liber naturei, lasă să se desvoalte copilăria de sine singură.» Aceștia lasă curs destul de liber apei, numai cât aceasta are nefericita nizuință de a apuca în direcțiuni groșite. Întocmai ca și apa cea adevărată, astfel și aceasta curge «dela deal la val» și adese-ori produce mocirlă acolo, unde putea să fie o vale roditoare. Metodul cel corect însă, în cât privește facultățile naturale, va înțelege trebuința desvoltării perfecte și a întrebuințării libere, dar acestei desvoltări îi va da direcție, fără ca să se simță, că face aceasta. Metodul cel corect va designa matca,

în care trebuie să curgă riul și toate pârâiașele mici ale caracterului. Le va îndrepta astfel, ca riul curgând înainte să devină tot mai adânc și tot mai tare în forța sa, până ce va deveni un fluviu puternic, care pe valurile sale poartă transporturi binecuvîntătoare spre marea imensă a vieții.

Mulți învățători sînt îngrozese, dacă școlarii rid în sala de învățămînt. O astfel de disciplină însă, care nu poate suporta din când în când risul sănătos al clasei, este nonaturală și nesănătoasă. Rînjitul și risul prost cu hohot, ca lucru necuviincios, trebuie să-l oprim, dar risul natural izvoit din inimă, dacă are destul motiv, putem foarte bine să-l suferim, fără ca prin aceasta să periclităm rezultatele disciplinei școlare.

E greșală, dacă stai prea aproape de clasă. Într-o școală bine organizată învățatorul are un podiu de vre-o 30 cm. înălțime și de pe acest podiu conduce instrucțiunea. Astfel el câștigă o poziție, din care poate vedea pe fie-care școlar. Dacă învățatorul părăsește acest loc și se apropie prea tare de școlari, atunci el nu poate privi deodată clasă întreagă. Școlarii ce stau mai aproape de el, el nu-i va vedea și cu atât mai puțin îl vor vedea aceia pe el. Astfel controla va fi mancă și școlarii asemenea vor perde, de oarece nici un școlar nu este în stare să fie timp mai îndelungat atent la vorbele învățătorului, dacă nu-l vede.

Atât în școală, cât și în curte învățătorul trebuie să se așeze astfel, ca să poată vedea pe fiecare școlar. Această poziție învățătorul trebuie să o păstreze neconținut chiar și atunci, când în curte pune pe școlari în rînd sau deprinde exerciții de mers cu ei.

E greșală, dacă atîngi pe copii cu mîna, pentru ca să șază drept. Dacă învățătorul se așază tot-dea-una așa, cum trebuie, ca să potă privi pe toți școlarii de-odată, el nu va comite nici odată această mare greșală. Deștepți numai resentiment în sufletul școlarului, dacă-i îndrepti cu forța ținuta în locul său. O astfel de procedură este numai atunci iustificată, dacă

copilul dovedește renitenția sau o lenă pre bătătoare la ochi. În aceste două cazuri e mare ispita, ca să-l apucăm pe acest păcătos; dar chiar și în acest caz e mult mai bine, să resistăm ispitei. În cazul prim e mai consult, să-l scoți pe școlar din bancă și să-l pedepsești potrivit în cazul al doilea mai bine faci, dacă îl trimiți pe școlar la divisia »stîngecilor.»

E greșală, dacă dai prea multe note rele. În unele clase notele rele cad cu grămada: când din purtare, când din obiectele de învățămînt. Învățătorii acestor clase adeseori se plîng, că școlarii »nici că le pasă» de notele rele. Apoi zău, lucru ciudat ar fi dacă le-ar păsa, — fie școlarii, fie părinților. Greșala principală e la învățător. El numai pentru aceea a dat atâtea note rele, pentru-că a fost prea comod sau că nu a știut să întîmpine răul în măsură cuvenită, atât în privința moralității, cât și în privința învățămîntului. Dacă școlarii primesc prea multe note rele din obiectele de învățămînt, apoi să știi că în nouă din zece cazuri învățătorul a fost de vină. Lecțiunile au fost sau prea grele sau prea lungi; învățătorul n'a dat explicațiunile de lipsă, sau că n'a instruit îndestul pe școlari, cum trebuie să învețe, sau că nu a știut să le deștepte zelul spre învățatură.

E greșală, dacă erorile mici le pedepsești prea strict. Mulți învățători își varsă toată mânia asupra micilor păcătoși, chiar dacă greșala lor n'a fost de vre-o însemnătate mai serioasă. Atari învățători fac o față foarte serioasă, întrebunțază vorbele cele mai aspre, pentru-ca să certe pe bietul nefericit, care a cutezat să scape tăblița din mîna, sau să privească la vecinul său de dîndărăt. Școlarii unui astfel de învățător în curînd se deprind, să nu dea nimic nici chiar pe poruncile învățătorului, dacă acelea nu sunt urmate de fulger și trăsnete. În cazuri de acesta școlarii fac o față idiotă, căci ei nu sunt în stare să aducă în echilibru severitatea pedepsei cu împrejurările afacerii din cestiune. O astfel de procedură are

o influință foarte desastroasă asupra înșuirilor morale, ale copiilor, căci ei în curînd vor fi cuprinși de credința, că toate greșelile lor sunt de aceeași gravitate.

El cestic de o nespasă importanță, ca învățătorul nici odată să nu confunde întimplarea cu intențiunea, sau voia cu fără de voia.

E greșală, dacă prea mult te plîngi sau pre mult cîrtești. Nici un învățător nu este așa de uricios copiilor, părinților, tutorilor și inspectorilor, ca cărtitorul incurabil. Nici el însuși nu s'ar prea iubi, dacă ar avea norocirea să se cunoască pe sine cu temei, dar el nici nu are idee, cât de nesuferită este cărtirea vecinică. «Nici odată în viața mea n'am avut școlari așa de răi, — nu știu, ce să fac cu ei», — astfel vorbește tot-dea-una, dacă vre-o persoană mai de vază îi cercetează școala. Școlari îl uresc, ca pe denunțătorii de seama lor. Chiar și inspectorul privește cu mila la un astfel de învățător, care — după cum se pare — se laudă cu slăbiciunile sale proprii și cu incapacitatea sa. Învățătorul trebuie să știe, că copii de regulă nu din dragoste pentru învățatură învață cu zel mare și ei nu numai pentru aceea se poartă frumos și cuviincios, fiind-că așa dictează amabilitatea lor naturală. Chemarea tocmai a învățătorului este, ca să deștepte în băeți dorul după cunoștințe și să desvoalte părțile bune din firea lor așa, încât aceste calități ale copiilor apoi să-i fie și învățătorului sprijin puternic întru conducerea și controlarea clasei. Fie-care școlar pretinde în o privință oare-care altă procedură. Tocmai de aici izvorește sublimitatea chemării noastre învățăto-rești. Învățătorul, care mereu înjură sau bătjocorește sau cîrtește, nici odată nu-și va câștiga în măsură convenită iubirea școlarilor săi. Care înțelege și pertinește cu judecata convenită nisuințele slabe ale elevilor, acela poate să fie sigur că în tot chipul va deștepta serioșitate și un zel mai mare.

E greșală, dacă permiți școlarilor șoptitul sub cuvînt, ca să se ajute unii pe alții.

Șoptitul în oarele de prelegere e un defect foarte mare și aceia, cari îl permit, săvîrșesc o greșală gravă de tot. Drept scuză pentru aceasta unii zic, că șoptitul e un fel de ajutor pertinense între școlari; astfel de învățători sau că sunt prea slabi pentru de a opri șoptitul sau că sunt indiferenți față de binele școlai. Căci șoptitul nu se poate scuză. Las' că acest ajutor nu este tot-deauna ajutor cinstit, dar apoi cum pot școlarii să se învețe unii pe alții? Așa de ușoară să fie arta instrucțiunii, în cât fie-care copil o poate esercia? De loc! Chiar și între cei mari numai puțini posed facultatea de a instrua și oameni dibaci și culți numai după o pracsă îndelungată pot deveni învățători harnici. Ce ridicul este deci, dacă permitem fie-cărui copil, să facă pe învățătorul, când îi place. Să zicem însă, că scuză are loc, — dar atunci ar trebui să permitem, ca toți școlarii să șoptească, căci în privința aceasta nu pot să fie privilegiați. Ei, ce bine ar resulta de acolo, dacă — chiar și în clasele mai superioare — am permite, că școlarii să se ajute unii pe alții? Petru nu știe res-solva tema și cere ajutor dela vecinul său Paul, Paul îi zice: «Înmulțește pe 4067 cu 13 și din rezultat scoate rădęcina quadrata etc» Paul îi spune numai, ce să facă. Ce a câștigat Petru prin aceasta? Și oare Petru va avea tot-deauna pe un Paul lângă sine, care la facerea socotelilor sale comerciale să-i spună mereu, când să multiplie sau când să divizeze? Învățătorii, cari sunt dispuși să permită școlarilor lor acest ęstraordinar mijloc educativ (?), nu puțin s'ar spăria, când ar surprinde pe școlarii lor, că ei chiar și teme de casă le scriu pur și simplu unii dela alții. Ei, și care este deosebi-birea? Șoptitul este copiare verbală.

E greșală, dacă între oare permiți copiilor, să facă disordine în sala de învățămînt. Să nici nu permitem școlarilor, ca între oare să rămăiă în sală, afară că ar fi vreme rea. Cu mic cu mare, băeți și fete, toți trebuie să se folosească de ocașia dată, pentru ca să respire aer curat, fiind — se înțelege — cu convenită

băgare de seamă la îmbrăcăminte, dacă e frig. Celor morboși de piept le putem permite să rămână în clasă, dacă e frig afară, ear și aceștia trebuie să rămână la locul lor, sau dacă e să umble, apoi trebuie să umble într'un chip preseris de învățatorul, dacă afară e timpul prea vi-jelos, atunci rămânem în clasă și facem gimnastică școlară, învreme ce ferestile se lasă deschise pentru acrisare. Aceste eserciții corporale sunt spre bucuria și folosul tuturor și se pot face pentru câteva minute la sfêșitul fie-cărei oare de prelegere.

E greșală, dacă — afară de extremă necesitate — recurgi la autoritățile superioare. Învățătorii suplenți adese-ori trimit după învățatorul dirigent pentru rezolvirea unor mici mizerii. Dirigentii cu min-te vor opri firește aceste copilării. Învățătorul dirigant nu poate să-și neglige necontenit clasa proprie, pentru ca să alerge în ajutorul suplentului său slab sau caprițios. Dacă învățatorul și'ar trage de seamă, cât de mult se umilește pre sine însuși, când fără trebuință recurge la dirigentul său, atunci el numai rar s'ar folosi de mijlocul acesta. Cum ar și putea școlarii să aibă respect pentru un om, care de bună voie să face șpion și care numai pentru aceea observă evetualele transgresiuni, pentru că să poată chema pe dirigent să esecute pedeapsă

E greșală, dacă arătarea sau mărturia o confunzi cu denunțarea. Multe lucruri sunt, pe care trebuie să le știe învățatorul și pe care nu le poate ști fără ajutorul elevilor. Școlarii n'ar trebui să calce nici o lege a școlaii, fără ca și învățatolui să știe despre aceasta. Ce e drept unii învățători pun otâtea legi și reguli școlarilor, în cât aceștia nici nu pot să fie în toată firea lor și nu pot să se apude jcurile lor sănetoase, fără ca necotenit să fie cuprinși de groază, că vor calce vre-o lege școlară. Pentru purtarea școlarilor în absent învățatorului să fixăm legi cât să poate de puține și chiar și acelea trebuie liminate numai la cestiuni ce ating apărarea proprietății și delă-

turarea lucrurilor intru adevăr murdare. E lucru de mare interes, că învățatorul să aibă cunoștința, dacă școlarii atacă strică și murdăresc proprietățile școlaii sau dacă vorbele proaste sau deprinderile păcătoase ale unor băeți periclitează caritatea morală a elevilor. Spiritul școlaii să fie de așa natură, în cât copilul, care a săvêșit vre-un inconvenient, la insistența școlarilor săi, însuși să-și arete greșala învățatorului. Dacă delieventul nu s'ar presenta singur, apoi este datoria copiilor, că să-l denunțe, afară de casul când greșala ar fi fără nici o însemnătate. În casul acesta ajunge, dacă delieventul își exprimă părerea de rău pentru fapta sa și promite, că nu va face așa ceva. Dacă în casuri de acostea copii dau deslușiri învățatorului, aceasta nici decât nu este «denunțare» în înțelesul obicinuit al cuvântului. Arătarea numai atunci se poate numi drept «denunțare» dacă să face din motive josnice, spre pila dacă școlarii voesc să timbreze sau să pedepsească pre vre-un rival al lor. De altă parte chiar deslușirile cuvenite pretind din partea celui ce le face cel mai mare curaj moral și adese-ori presupun sacrificiu de sine pentru pentru binele comun. Unii consideră arătarea drept «lucru nebărbătesc» chiar și atunci când învățatorul în clasa sa investigație asupra vre-unei transgresiuni. Ori ce părere am avea despre arătările de bună voie ale școlarilor, dar numai o părere poate să esiste încât privește datoria școlarului, când învățatorul îl provoacă, să facă mărturie în vre-o cestiune dată. «Nu este lucru bărbătesc!» Dar nici aceea nu este lucru bărbătesc, când martorul își depune fasiunile inaintea tribunalului? Și oare școlaa nu este ca un microscop, încare cercetarea învățatorului e o adevărată pertractare judecătorească? Condemnăm pe de o parte cu toată hot rirea denunțările izvorite din motive josnice și egoiste drept un lucru de tot nebărbătesc și infam, dar pe de altă parte trebuie să cultivăm în școlarii noștri spiritul adevărului deschis și al simțului de cuviință, care îl va face, ca în controlarea bunei orândueli

ei însuși să înlocuească pe învățătorul absent.

De altfel un învățător înțelept nu va face cercetare pentru ori ce lucru de nimic.

E greșală, dacă vii târziu. Aceasta dă pildă rea școlarilor și și de altfel e un rău foarte mare. Școlarii de sigur nu vor fi punctuali, dacă nici învățătorul lor nu e punctual. Școlarii să iau mai mult după faptele învățătorului, decât după vorbele lui, respective ei după faptele învățatului judecă, întru cât pune învățătorul isuși pond pe dispozițiile sale proprii. Dacă deci însuși nu este punctual, învățătorul își pierde puterea asupra elevilor săi, și anume tocmai întru acea direcțiune, în care mai mult i-ar putea influența. Învățătorul ar trebui să fie deja în școală iarna cel puțin cu un sfert și vara cel puțin cu o jumătate de ceas înainte de a să începe prelegerea. Dacă copiii pot să facă disordine în școală înainte de a sosi învățătorul, apoi să nu ne mirăm, dacă numai cu greu putem să-i ținem în frâu în decursul prelegerilor. Dacă fie-care școlar la intrarea sa în școală este necesitat să salute pe învățătorul, apoi influența învățătorului asupra clasei va fi decizătoare. Cu aceasta ocaziune putem să cunoaștem mai bine temperamentul deosebit al elevilor noștri și astfel vom ști, cum să-i conducem mai cu siguranță.

E greșală, dacă-ți negliji exteriorul. Învățătorul în toate privințele să fie model școlarilor săi. E neîndoios, că școlarii întru toate vor imita ținuta și obiceiurile magistrului lor. În materie de eleganță și curățenie nu prelegerile, ci exemplul bun va determina puterea băeților. Cu toate acestea învățătorul să nu să mulțamească numai cu atât; din când în când

să le vorbească școlarilor despre ținuta cuviincioasă, despre exterior, îmbrăcăminte ș. a., dar să-i și controleze în privința aceasta fără mult formalism. Astfel învățătorul poate privi la ghetele copiilor, când sosesc înaintea școlii, la fața lor și la hainele lor, când le pofteste «bună dimineata», poate controla mâinile și unghiile lor, când scriu ș. a., — toate acestea le poate face fără ca să stătorească un timp anumit pentru vre-o inspecționare generală. Pe cei de excepționat îi vom admonia mai întâiu cu blândeta, apoi îi putem trimite afară, ca să-și aducă în ordine cele neglese. Dacă numai lucruri mici vor fi la mijloc, apoi băeții acesteia le pot aduce la ordine pe coidor, unde să află masa de spălat a școlii ș. a. Dacă la un școlar vom obzărva mai de multe ori vre-un defect în privința aceasta, apoi pre un atare elev îl putem trimite și acasă, pentru ca părinții să ia cunoștințe de lucru. Părinții cari merită atențiunea noastră, vor fi la tot cazul mulțămitori față de învățătorul, care-i face atenți la deprinderile rele ale copiilor lor.

Este greșală, dacă șezi în decursul instrucțiunii. Chiar și din punct de vedere al sănătății e mai bine, dacă stăm și ne mișcăm incoace și încolo, întru cât aceasta ar fi cu putință, fără ca să conturbăm clasa. Unii învățători au obiceiul, să bată neconținut cu piciorul, când vorbesc cu școlarii. Să ne ferim de acest obicei. Învățătorul poate controla clasa mai bine, dacă stă, decât când șade. Afară de aceea instrucțiunea va deveni astfel mai vie și mai energetică. Dacă învățătorul obosește, poate să șadă pentru câteva minute, mai ales învățătoreselor le putem ierta dacă șed.

DESCÂNTEC DE BUBĂ.

Să ica un cuțit, să faco cu el cruce pre pământ apoi
 învîrtindu-l in partea cu durerea să zico de 3 ori
 următorul descântec :

S'a luat N.
 Dela casă
 Dela masă,
 Sănătos
 Frumos,
 Pre cale
 Pre cărare
 Când a fost la miezu de cale
 S'a 'ntălnit cu nouă fete 'n cărare :
 Albe pre albe,
 Galbine pre galbine,
 Verzi pre verzi,
 Roșii pre roșii,
 Mierii pre mierii,
 Mohorite pre mohorite,
 Ș'o prinsă N, a să cânta
 Ș'a se dăuli:
 Cu glas mare până 'n cer,
 Cu lacrimi până 'n pământ.
 Nime 'n lume nu-l aude,
 Nime 'n lume nu-l vede,
 Fără Maica Domnului.
 Ea l'a auzit
 Și l'a văzut
 Și la el a coborit.
 — O, N. mândru și frumos
 Ce te cânti
 Ce te dăulești ?
 — O, Maică, cum nu m'oiu cânta,
 Cum nu m'oiu dăuli !
 M'am luat
 Dela asă,
 Dela masă,
 Sănătos
 Frumos,
 Pre cale
 Pro cărare.
 Când am fost la miezu de cale,
 Mă 'ntălnii cu nouă fete in cărare :
 Albe pre a be,

Galbine pre galbine,
 Verzi pre verzi,
 Roșii pre roșii,
 Mierii pre mierii,
 Mohorite pre mohorite.
 O ! N. mândru și frumos !
 Nu te cânta
 Nu te dăuli,
 C'ale nu-s noauă fete
 Albe pre albe,
 Galbine pre galbine,
 Verzi, pre verzi,
 Roșii pre roșii
 Mierii pre mierii,
 Mohorite pre mohorite,
 Ci-i buba petroasă,
 Buba veninoasă,
 Buba de noauă feliiuri
 Buba de noauă neamuri :
 Buba prin sete,
 Buba prin foame,
 Buba prin potcă,
 Buba prin roșeață ;
 Dar eu bine o'iu alege,
 Bine oi culege
 Cu mâna east' dreaptă,
 Cu cuțitul est' de șatră :
 Din creerii capului,
 Din fața obrazului,
 Din sgărciul nasului,
 Din auzitul urechilor,
 Din rădecina dinților,
 Din rădecina măselelor. —
 Din creeri capului scoate-oi,
 Bulzișor face-oiu,
 În marea roșiă duce-oiu,
 În apă — aruncă-oiu —
 Acolo să peie,
 Să respeie,
 Să răcnească,
 Să se topească,
 Ca roaua de soare
 Ca stropitu 'n cărare.

DIN PUBLIC. *)

Săcele în 18 Maiu 1894.

Mult onorate Domnule Profesor !

Permiteți-mi să vă incomodez cu această scrisoare, care are de scopu — de va găsi bună voință — lucrarea pentru înțelegere între Români și Maghiari.

Respectez părerea politică a ori cui așa și a D-Voastră, care o caracterisez de «filo maghiară.» Au avut Românii bărbați în Ardeal în astfel de pozițiune numai în seculul acesta, ci și în cei trecuți, însă acei bărbați enunțiați au fost Românilor de mare ajutor și n'au stat indiferenți față de suferințele Românilor, amintesc pe E. Gozsdu.

Vedeți că lupta azi între Români și Maghiari au ajuns la culme și respinși fiind Românii în cealaltă parte pe prăpaste până după o catastrofă nu se vor mai putea urca a se înțelege.

De atâți ani s'au scris despre lupta între Români și Maghiari tot numai învinuind pre Români: *că nu recunosc stările faptice.* Românii au scris în toate limbile Europei învinuind pre Maghiari de asupritori, de maghiarisatori de răpitori de limbă și de șoviniști. Numai în limba maghiară nu s'au scris. Eu nu cred, ca toți Maghiarii sunt șoviniști, dovada Moesári și doi profesori și mulți cunoscuți ai mei. Jidanii au inscenat împăracherea aceasta.

Ar fi deci necesar să se serie într-o foaie maghiară pentru o apropiere între Români și Maghiari, precum e foaia «Hazánk» sau alte tot. Nu însă a combate pre Români, ca sunt bătuți și uciși până la suflet, *ci pentru a se delatura șovinismul și mania de maghiarisare.* Eată scopul pentru care vă scriu.

Motivul de-l veți considera este destul de puternic trebuie să *îngrăjim, ca Românii să nu fie împinși cu brațele înimicilor patriei.* Vedeți că focul e aproape: e

în Serbia, e în Bulgaria sta să se aprindă în Europa și consult ar fi: ca *Ungaria să aibă înimici neîmpăcați în sinul ei?*

Nu știu ce părere aveți în privința aceasta, lucrurile însă nu sunt de a fi desconsiderate ci de a se studia.

Am cetit în foaia D-Tale și m'am convins, că vă doare de poporul român dela sate. Sirman și asuprit este Domnule și poporul român și cel maghiar dela sate și n'are în Dieta nici un reprezentat, nici un apărător. An de an s'au asuprit cu dări directe și indirecte tot mai mari numai Ovreurilor le merge bine în Ungaria, că se știu folosi de exploatare. Și pre lângă aceste greutăți de traiu au introdus Guvernul și resboiu între națiunile patriei. Să fie scopul înghitirea națiunelor în cea maghiară? Nu cred ca să fie maghiarii așa de ușori de minte. Să fie scopul exterminarea lor, încă nu cred, *ci scopul este: oprirea de a se desvolta în cultură și în materie, ca să nu aibă contrari puternici.*

Destul de rău e. Scopul poate fi și acela care îl arată Telegr. Român. nr. 56 a. c. ca maghiarii voesc să aibă pre Români încă robi. Nu pot suferi ca iobagii lor de odată să fie egali cu ei; nu pot suferi desvoltarea națională decât numai cea maghiară.

Alții susțin cum a fi cetit, că cauza este șovinismul și maghiarisarea națiunelor din Ungaria. Mijlocele le folosesc cu nimicirea Românilor materialicește și moralicește. Din aceste cause curge toată ura, tot războiul. Nu pomenesc motivul acela că nu recunosc Uniunea, că e un fleac; le genează aceasta pre Maghiari? Ea este numai un pretext, lor le pare bine, că n'au ales românii deputați, că s'au ales jidani și șoviniști, cari fac parale și pre maghiari îi îmbată cu apă rece.

Întrebare de capetenie la cele zise este: Cine e de vină?

Românii nu pot fi de vină, căci nu recunosc starea faptică. Negreșit de vină este Guvernul Ungariei. Să ne lămurim.

*) La cuprinsul acestei cărți ne vom rein-torace. Red.

Întreb : fost-au aceste persecuții, această ură între Români și Maghiari sub Guvernul lui Andrassy și sub alui Szlávy? Nu, că ei nu erau Șovinisti, erau Deakisti și urmau principiile politice ale lui Széchenyi; erau toleranți cu naționalitățile. Atunci nu era legea afundată de școale alui Trefort nici erau chisdedovurile lui Csáky. Atunci se respecta legea de naționalitate. Atunci erau mulți doregători români în posturi; erau comiți și vicecomiți, erau juzi la Tribunale, la Table și la Curie. Astăzi nici șolgabirei, nici notari comunali nu pun pro Români. Pre Români îi alungă și îi persecută, și ceru să nu reclame, să nu plângă.

Cine au adus acest șovinism? Guvernul lui Coloman Tisza. El a fusionat Transilvania cu Ungaria, el a fanatisat Culturegyleturele, el poartă vina, că Români s'au unit la 1832 solidari, au primit programa politică și de atunci o susțin până astăzi.

Guvernul lui Tisza și cel de azi a introdus maghiarizarea forțată și au anăscut reacție și luptă. Acestea au născut ura și resboiul între Români și Maghiari.

În Dietă și de Ministri s'au recunoscut neconsiderarea legii de naționalitate, legii de alegere din Ardeal. Mai mulți bărbați magiari au recunoscut asupririle Românilor. Era oare de timp la un popor sêrac ca cel românesc să forțeze lefile la învățatorii confesionali să le răpească școalele confesionale și să le prefacă școale de stat? Era de timp, ca la popoare necultivate primitive că cele din Ungaria, să le răpești sêmțul religios și să facă lege obligată pentru căătoria civilă? Era oportun să le dai copii din brațe dela 2—6 ani? Era înțelepciune să nu li se deă voe pe banii lor la Arad și la Caransebeș să și facă Gimnasiu etc. etc.

A urmat ca Guvernul Ungariei să asculte de Șovinisti și care au fost urmările? Eată-le cum le cunoașteți: Asoc. Sf. Ștefan șovinistă a format din profesorul filo-maghiar Dr. Lucaciu un român-naționalist. El cu suferințele lui a deșteptat pre toți românii amortiți din Marămurș. Altă urmare: Șovinistii au insec-

nat lupte barbare la Arad, la Șimleu și la Turda și acestea au născut Liga. Eară Liga au format pre toți românii din România de dujman Maghiarilor. Eată Șovinismul.

Eată lupta — cum o vedeți — este întreagă națiunea română și între cea maghiară. Nu va putea nici regele Carol și nici un guvern să mai meargă cu Maghiarii. Maghiarii au împins pre Români în brațele Slavismului. Dovadă înfrățirea Românilor cu Slovacia, cu Sêrbii, cu Croații, și cu Bohemii din imperiu. Dacă va veni un resboiu din afară me îngrozese a cugeta la întemplări.

Dacă nu va fi destulă pagubă, se va face Maghiarilor, căci Români merg cu Slavii. Cunoseut este că de mult lucrează Slavii a forma un imperiu slav, că sunt cei mai numeroși mai culți și mai avuți (Bohemii, Croații) și azi mâne trebuie să învingă limba lor. Deci videant consules.

Maghiarii mai au o utopie, ca poporul român e multămit, numai agitatori se rescoală. Cum să fie Românul multămit când Maghiarii îl asupresc cu dări mari, cu dări pentru școală, cu nedreptăți la comasare; când cu un cuvânt cei de jos mai ales jidanii l'au sêrăcit poporul român nu află nicairi dreptate, e huiduit și desprețuit. Nu e multămit, ci un glas mai așteaptă; guvernul care ar trebui să fie părinte, Ve întreb: este el părinte Românilor precum e Maghiarilor? Nu, ci un mare dujman.

Guvernul a făcut în urmă o greșală foarte mare. Nu putea să ignoreze Memorandul sau după ce la primit nu putea să cheme Episcopii și barbații de credință să se consulte asupra lui? Au dat comi tetul național în judecată, l'a osândit. Cu aceasta pe tot sufletul românesc l'a făcut dujman. Au deșteptat în Români un simț național încât nici în 50 de ani nu-i deșteptă școala, le a deșteptat gustul la cetirea jurnalelor și au dat materia sigura să se plângă ei Europei. Guvernul crez eu că a lucrat să lucrează pe mână înimicilor patriei.

Bine așa se maghiarisează cu forța? Așa au făcut Nemții? Ei în 10 an, au

germanisat înzecit, pe cât au maghiarizat Maghiarii. Nemții au ridicat onorea Românilor, au delaturat numele de valach și au zis prin lege Român. Maghiarii au delaturat cuvântul Român scriind oláh și vad oláh. Nemții preoți cărțurarii i-au pus în funcții, Maghiarii au expulsat 5000 de Români și s'au format din ei 5 mii capitani dușmani, cari au 15 mii membri dușmăniți. Tot asemenea cu cei ce i-au pus în temniță, Maghiarii au uitat cum se luptau ei contra germanisărei. Fac presiune cu închisore, să credeți, ca numai îi oțelese pre Români cu acestea.

Românii nu mai perd curagiul, că au la spate pre România și această pe Franța și Italia care cum vedeți se întrează de Români, ba au mai aproape pe Rusia. Să nu credeți că cărțurarii Români voesc o Dacie și Iredenta, ei cunosc ca

Austro-Ungaria nu e Turcia; ei ved că România la deslegarea Orientului va avea invazii și nu dorese asemenea nenorociri. Românii voesc să nu fiomaghiarisați, să nu fie împedecați în cultura sa, în desvoltare, să se păzască legile și să fie dreptate; să nu le ia limba și legea. Cine nu va apreția aceste cereri.

E bine Domnule Profesor să lucrati ca focul să se stingă, să nu se aprindă; ca ura să înceteze. De voiți, puteți ajuta, ca să trăiască Românii cu Magiarii în înțelegere ca frații.

Temendu-me să nu fiu desconsiderat, nu me subscriu, ci aflați ca sum un bun cunoscut. Primiți asigurarea de stimă ce ve păstrez.

Un cunoscut.

BCU DĂSCĂLIMEA ȘI MARTIRII. Cluj

(Nu e glumă)

E știut de comun, leafa minimală învățătorească prin lege stabilită în 300 pe an. Autoritățile bisericesti sunt îndrumate ca să facă arătări despre plățile învățătorești să se vadă: oare correspund sumele minimale legilor sau ba?

Minune ne mai pomenită! Eri plata învățătorească nu se urca nici la sumuța d'o 100 fl. pe an, și iată astăzi dascalii români sunt cei mai bine plătiți între toți învățătorii statului unguresc.

Vom reproduce o astfel de arătare făcută de un protopop spre fericirea unui dascal.

1. Aer curat cât va putea consuma, în preț de 100 fl.
2. apă curată din izvorul satului, în preț de 100 »
3. Gătăje din jurul

stânginilor de lemne ai preotului, în preț de , . . .	50 «
4. Remășițe de bucate de pre masa curatorului .	30 »
5. Bani gata pe zi a 1 pițulă	36 fl. 50 cr.
6. Pentru serviț în curtea popii, în prescuri uscate	25 »
7. Aer, apă de chin pentru nevasta și prunecii învățătorului	100 »
Diverse (brânză mucedă, tisăliță și zară de la părinții marinimoși etc)	50 »

Summa summarom: 491 fl. 50 cr.

Așa-dară plata minimală învățătorească din comuna bisericască *Prostia-Mică* se arată în suma de 500 fl. pe an. Să iă spre știință și să face arătare

Ministrului de culte și instrucție regesc ungurese.

Învățătorii sunt bocotanii poporului rumănesc.

*

Să vedem starea materială a unui martir național din *Prostia-Mare*, președinte în Comitetul național făcător de gălcoavă.

1. Ajutor anual de la Liga culturală din București	50.000 franci.
2. În apărării cauzei naționale pentru tot pașul 1 galbân, pe an	50,000 »
3. Pentru apeluri, maculaturi naționale etc.	50.000 »
4. Călătorii, tumulturi	100.000 »
5. Spesele de întemnițări, amende	200.000 »
6. Alte speșe neprevăzute	500.000 »
<hr/>	
Summa summarum	950.000 franci.

Dătorințele dascalului sunt: a învăța în școală jumimea națiunii zilnic șapte oare; — iarna a tăie lemne în curtea preotului; vara a ara, a căpăli, a secera etc., toamna a strânge găteje, a lipi școala, a spăla băncile și alte multe de toate.

Liga culturală (!) din București îl ajută pentru acest serviciu pe an cu apă și aer în preț de 200 fl.

Dătorințele martirului sunt: A vorbi rumânește, a să îngânfa, ca și când ar fi înghițit o jordă; a insulta pe unguri și a'i sudui, a'i înegri, a să purta înaintea judecătorilor ca un bitier; a nebuni poporul că e subjugat, dascalul că el e bino plătit; a călători din București spre Sibiu; a mânca mâncări alese, a bea vinuri plăcute și a nu lucra nimic.

Liga culturală (!) pentru acest serviciu de mare importanță pentru cultura noastră chiar din regatul unguresc, plătește pe an un million de franci.

Apoi dacă nici est mod nu vom înainta. — atunci noapte bună viță rumână! de bună-samă că vei peri.

*

Ca să demonstrăm cât de mihoși sunt martirii față de dascălimea săteană, iată un exemplu.

Învățătorimea din jurul Cl. i și-a pus de laturi pentru vremuri mai grele o sumuță de bani, colectați numai și numai de la învățători. Acest fond era curat învățătoresc, administrat de învățători.

Protopopul mocănesc, cel cu pălăria sleită pe cap, (ne dând binețe nimemurii) și-a pus mâna pe fondul învățătoresc și l'a contopit în fondul popesc. Fondul învățătorilor s'a luat din mâna învățătorimei.

Protopopul care n'a vizitat încă o școală, n'a luat parte l'a un esamen, n'a dat un ban pentru dascălime; n'a făcut un paș pentru cultura poporului român, pentru bunăstarea dascălimei, a știut face daună dascălimei.

Acest protopop știe a-i uri pe contrarii sei, a împrosca în dreapta și stânga, nu știe însă a-și iubi pe deaproapele seu, învățătorimea, după cum aceea ar merita!

Dascălimea la noi e o caliciă în care poate împrosca tot nimericul.

*

Dacă noi am fi în locul dlui *Urechea*, cu praporii și năfrămile naționale din capul Ligei culturale, iată ce am face:

Pe domnul Raț, din fruntea comitetului național din Sibiu, și pe membrii comitetului i-am trimite la sapă.

Pe domnișoara H. Raț și pe celalalte coconițe cu telegramele de aderință, le-am trimite a smulge cânepă.

Pe preoții (nu cu crucea 'n frunte, ci cu măciuci în mână și cu ploscă pe șold) îi-am trimite la biserică.

Pe junii adăpați până la greață din isvorul comitetului, îi-am trimite la școală.

Și le am porunci: *Lucrați cu toții pentru voi și pentru popor*; nu cu vorbe goale, cu nimicuri și prostii naționale, ci cu mână și minte!

Apoi din milioanele prădate pe niște prăpădiți am edifica școli, am plăti dascalii, am clădi biserici și am face multe bune și frumoase. În decursul unui seclu am fi cel mai ales popor în Ardeal.

Aşa, să îndoaie stomacul comitetului cu milioane și noi rămânem în loc sermani, cam proști, desprețuiți.

Liga crede că dacă dl Raț și comitetul vor mânca milioane, poporul se va îngrășa; dacă Raț și comitetul va fi gras, poporul încă va fi fericit. D'aceste teorii pot fi predicate numai de un Ureche.

Perirea ta din tine Israil!

Crix-Crax.

POSTA REDACȚIUNEI

D. M. Galaș. Liga culturală (!) din București din pricina procesului cu Memorandumul a depus în mâinile lui I. Raț 40.000 fl. Procesul au durat 10 zile, — gătindu-se banii, apărarea cauzei a rămas. În loc de apărarea veți căpăta o gramadă de fotografii, cari vă va arăta în diferite poziții, cum ar fi trebuit apărată cauza, dacă nu s'ar fi gătat banii. Causa nu s'a apărât, fotografii însă avem. Prea mulți bani pentru niște fotografii neretușate. La noi toate sunt bine făcute. Vai de cei ce având ochi îi vede goli și proști pre lucaferii din Sibiu.

— Lucaciada se va continua în numărul viitor. Credem că vă place d'aceste scoyerze.

D. G. Iași. D.-voastra credeți, că noi față de patria noastră n'avem datorințe cetățenești; că suntem născuți pentru România, mai ales a trage la carul condus de niște oamenii esaltați. Credeți că noi cei din țara ungurească numai așa putem trăi că rumâni, dacă ne vom închina și ne vom vinde patria statului rumân, ca voi să o vindeți mai târziu muscalilor. Dacă voi aveți patriă, stat și credeți că aveți și datorințe cetățenești obligatoare, lăsați-ne ca și noi să fim patrioți și să ne împlinim datorințele față de patria, care ne nutrește. Cugetați la acea că fiind odată trădători, unindu-ne odată cu voi, îl vom vinde și statul rumânesc. Romanitatea unui Brote, unui Raț și Slavici etc. ține până li-să umple punga și stomacul. Probați, nu le mai dați pâne și și pre voi vor trada.

O. R. Tulgheș. Catolic sau ortodox? Ba mai înainte de toateom de omenă. Omul fără omenie nu face folos nici unei biserici, nici patriei. Ce folos trage biserica catolică după catolicismul lui Lucaciu, care se bate cu crucea, umblă cu Fotiu subsuoară, mănă bani de intențiuni și zidește biserici cu inscripțiuni profane? Ce folos trage biserica ortodoxă din ortodoxia lui Brote, care fuge ca iepurele călcându-și cuvântul de onoare dat că va sta locului? Cu creștinismul și virtuțile acestor bărbați numai noi ne fâlim, de alte neamuri ar fi desprețuiți.

S. S. Blaj. D.-voastră întrebați: bine au făcut popii și profesori Blajului când au aranjat demonstrația puternică în onoarea părintelui Lucaciu? La asta întrebare vă vom răspunde în numărul viitor.

Theodor M. București. Dta zici că noi în răspunsurile noastre suntem cam aspri, ba noi susținem că suntem de multeori chiar duri. În bătaia nu se țuca oamenii. De 27 ani nu ne a cruțat nimene, am suferit foarte mult fără vină. Nu ne cruță nici azi. Dacă vom fi sfinți, ca Lucaciu- poate am fi mai cruțători; vezend însă că nici sfinții: ca Lucaciu, nu sunt cruțători, ci să bat cu crucea, ca orbii, cum să fim noi mai milostivi cei păcătoși? Așteptam ca limbagiul foielor «cu misiune culturală în Orient» să se schimbe apoi și nici cei ce n'avem misiune culturală, vom fi mai fini în espresiuni. Pân' atunci toate rămân pe loc.

ÎNȘTIINȚARE.

Preoților și învățătorilor sêraci Ungaria se va trimite p' an pen-
tru 3 fl.

Ungaria p' an 6 florini.
P' jumătate de an 3 florini.

Pentru România și străinitate:

Pe an 14 franci.
Pe 1/2 an. 6 franci.

Toți aceia cari ne vor trimite doine, balade, proverbe, chinturi, datine și moravuri populare, Ungaria o vor primi în cinste.

Administrațiunea.

Cuprinsul: Un român cătră români. — Arpadienii și nemanidieni. — Despre o carte de visuri grecească veche. (Fine.) — Biografii. I. Benedict Vitág. II. Mihăilă Tompa. — Din poeziile lui A. Petőfi. — Despre o carte pentru învățători. — Descântec de bubă. — Din public. — Dăscălimea și martirii. — Posta redacțiunei. — Înștiințare.